

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תוכב"א

סעודה שלישית פרשת

דברים תשט"ז

בעיה"ק ירושלים תוכב"א

יִסֶּה עֲלֵיכֶם אֱלֹהֵי פַעֲמִים, וַיִּכְרֶךְ אֶתְכֶם בְּאֶשׁ דִּבְרֵי לָכֶם
• זוהר הקדוש: הָיוּ צָרִיף לְרֹאשׁ, שֶהרשעים והערב נעשין המושלים
בישראל • וְלַעֲפָה אֶתְחַזְנִי מִרְשָׁעִים "עוֹזְבֵי" תוֹרָתְךָ, שֶהם רוצים
"לעזור" את התורה • צַרַת עַל אֱלֹהֵי חֲשָׁכוֹ עֵינֵינוּ גְדוֹלָה מִצַּרַת עַל הָרַ
צִיּוֹן שְׁשָׁמֶם • מֹשֶׁה רַבֵּינוּ נָתַן בְּמַתָּנָה לְיִשְׂרָאֵל אֵת שִׁכְרֵי מִצּוֹתָיו
וְעִבּוּדָתוֹ • הִבְרַכָּה חַל רַק בְּדִבְרֵי הַמְקוֹשֶׁר בְּהַתּוֹרָה הַק' • מֹשֶׁה רַבֵּינוּ
עֲצָם הַתּוֹרָה בִּירְכֶם "מִשְׁלֹו", שִׁיתִּקִּים אֲצִלָּם כַּח הַתּוֹרָה לְדוֹרוֹת •
מַעַם שְׁכּוֹפְלִין בְּאִיכָּה הַפְּסוֹק חֲשִׁיבֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשׁוּבָה חֲדָשׁ יְמֵינוּ בְּקִדְּם
• בִּיאוֹר לִשׁוֹן הַתּפִּילָה "וְתִתְחַזְּקָה עֵינֵינוּ" בְּמַהֲרָה בְּשׁוּבָה לְצִיּוֹן •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תש"פ לפ"ק

לשון קדשו - קונטרס קנה

(32 מינוט) **אביסל קלאר**

☆☆☆☆

יצא לאור ע"י

מערכת לשון קדשו

מאנטריאל קאנאדא - 1-514-585-3040

צענטראלע נומער:

929-522-1515

ענגלאנד 0330-350-3110

קאנאדא 70 438-797-07

ארץ ישראל 072-3275205

צו הערן די רעקארדינג: דרוק #1, דערנאך קונטרס נומער 155

איר קענט אויך לאזן הודעות הערות ותיקונים, און מנדב זיין

מען קען אויך הערן די רעקארדינגס:

ניו יארק **718-298-4641** ארץ ישראל **072-3333419**

(דברים תשט"ו # 115 → 5 → 16)

• ברכת מזל טוב •

הר"ר **יוסף סאנדעל** הי"ד

לרגל אירוסין בתו עב"ג החתן **שמואל זאנוויל** נ"י

בן הר"ר **משה הערש כהנא** הי"ד

ברכת רבינו יחזקאל על ראשם, וזכות לימוד תורה דרבים וזכות רביה"ק זי"ע יגן עליהם, שהזיווג יעלה יפה, ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, ע"ד ישראל סבא, לעטרת תפארת אבותם.

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזִכְרוֹן •

הרה"ח ירא ושלם, מתלמידי רביה"ק זי"ע
זוכה לשמשו בקדוש כמה שנים בעיר קראלי

רבי מרדכי יהודא (לייב) ע"ה

בת ר' **פינחס ז"ל פריינד**

נפמרה ר"ח אב תש"נ לפ"ק

האשה החשובה **מרים אידל ב"ר יושע ז"ל**

נפמרה כ"ח תמוז תשע"א

הרה"ח עושה צדקה וחסד בגלוי ובסתר

רבי אהרן יושע ב"ר שמואל ז"ל ראזענבוים

מתלמידי רביה"ק זי"ע בישיבת תורה ויראה סאנו סמריט

נפמרה ג' אב תשע"ט לפ"ק

האשה החשובה יראת ה', נודע חכמתה בשערים,
התנהגה בצניעות ובלי מותרות, והתרחקה ממחלוקת,
קיבלה את כולם בשמחה, והצטיינה בהכרת הטוב

מרת רבקה פיגא ע"ה

בת ר' **אפרים ז"ל וויינפעלד**

נפמרה ח' אב תשס"ג לפ"ק

לע"נ הרה"ח ר' **משה מנחם ב"ר יוסף ז"ל** - נפמרה ער"פ תש"פ

הרה"ח ר' **מרדכי משה ספרא ב"ר יחזקאל שרגא ז"ל** - נפמרה ה' ניסן תש"פ

KolSatmar.com

קושיות ודיוקים בפרשת השבוע

א

רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיכֶם אֶת הָאָרֶץ וּגְו'.

שטייט דאָרט ווייטער, ה' אַלְקִיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרַב. ה' אֱלֹקֵי אֲבוֹתְכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים, וַיְבָרֶךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם.

ב

קושיא א

[קושית רש"י]: וכי ככוכבי השמים היו באותו היום, והלא לא היו אלא ששים רבוא

ה' אַלְקִיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם [לרב].

א) לכאורה, דער חשבון איז דאָך געווען ששים רבוא אידן, און "כוכבים" איז דאָך דאָ מער ווי די חשבונות*, וואָס שטעלט מען עפעס צי [אידן] צו די כוכבים², וואָס זאָגט ער כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרַב.

ג

קושיא ב

ברש"י שאמרו למשה וכי אתה נותן קצבה לכרכותינו, אמר להם זו "משל", אבל הקב"ה יברך אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם

ה' אֱלֹקֵי אֲבוֹתְכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים, וַיְבָרֶךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם. זאָגט דאָך רש"י¹. .. זיי האָבן געזאָגט, משה רבינו אתה נותן קצבה לכרכותינו [וכבר הבטיח הקב"ה לאברהם אבינו אֲשֶׁר אִם יִוָּכַל אִישׁ לְמָנוּת], האָט ער געזאָגט זוּ מִשְׁלִי הוּא, אבל הוּא יְבָרֶךְ אֶתְכֶם [כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם].

ד

וקשה דאם בירכם בברכתו של הקב"ה, למה הוצרך עוד ליתן להם ברכה גם משלו

ב) פרעגט מען די קשיא, [והלא] בְּכָלֵל מֵאֲתֵימַן מִנֶּה¹. אַז ער האָט געזאָגט וַיְבָרֶךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם, וואָס דאָרף ער צו זאָגן מִשְׁלִי [אַלֶּף פְּעָמִים, והלא] 'דעס' האָט

¹ עיין בגמרא ברכות (לב:): וְתֵאמָר צִיּוֹן עֲזָבָנִי ה' וְה' שָׁכְנִי (ישעי' מט, יד) ... אמר ריש לקיש, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבונו של עולם ... אתה עזבתני ושכחתני. אמר לה הקדוש ברוך הוא, בתי, שנים עשר מזלות בראתי ברקיע, ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל, ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלשים לגיון, ועל כל לגיון ולגיון בראתי לו שלשים רהטון, ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלשים קרטון, ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלשים גסטרא, ועל כל גסטרא וגסטרא תליתי בו שלש מאות וששים וחמשה אלפי רבוא כוכבים, כנגד ימות החמה, וכולן לא בראתי אלא בשבילך, וְאַתָּה אִמַּרְתָּ עֲזָבָנִי וּשְׁכַחְתָּנִי.

² וכמו שהעיר גם ברש"י (א) שכתב: וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם. וכי ככוכבי השמים היו באותו היום, והלא לא היו אלא ששים רבוא. מהו וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם, הנכם משולים כיום, קיימים לעולם כחמה וכלבנה וכוכבים:

³ ברש"י (א, יא): יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים. מהו שוב ויברך אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם, אלא אמרו לו, משה אתה נותן קצבה לכרכותינו, כבר הבטיח הקב"ה את אברהם (לך יג, טז) אֲשֶׁר אִם יִוָּכַל אִישׁ לְמָנוּת וגו', אמר להם זו מִשְׁלִי היא, אבל הוא יְבָרֶךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם.

⁴ מלשון הגמרא בבא בתרא (מא:): בענין עד אחד אומר שפלוני לזה מחבירו מִנֶּה [שהיא מאה זוז], ואחד אומר מֵאֲתֵימַן [זוז, שהם שני מנֶה], שבית שמאי אומרים, נחלקה עדותן [שעדותן בטלה], ובית הלל אומרים, יש בכלל מֵאֲתֵימַן מִנֶּה [ומאחר ששניהם מעידים שחייב מנה, מתקבל עדותם למנה]:

והכוונה לעניינינו, כי לכאורה קשה דמכיון שבירכם משה ברכה משל הקב"ה שהוא בלי שיעור, אם כן כבר נכלל בזה גם ברכת "אלף" פְּעָמִים שהוא משלו, ולמה הוצרך לומר גם הברכה משלו.

דאך א קצבה [של אלף], אז ער זאגט שוין די ברכה וואס דער "בורא עולם" זאגט [אָשֶׁר אַם יִכְלֵ אִישׁ לְמָנוּת, אִיז דאָךְ אַ בְּרָכָה] עַד בְּלִי דִי, אַז ס'וועט זיין ויברך אַתֶּם כָּאֲשֶׁר דְּבַר לָכֶם, [וואס כן] וואָס דאַרף ער זאָגן נאָךְ [אַ בְּרָכָה מְשֻׁלָּה].

ה

דער מדרש זאגט¹ אז דאָס איז לְבָרְכָהּ, ווייל אידן האָבן געהאַט מקבל געווען [דברין] תוכחה, איז ער געווען זקוק לְבָרְכָם, איבערדעם האָט ער זיי געבענטשט אז יסֶף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים. [אבל עדיין צ"ב למה הוצרך לברכם גם משלו, והלא בכלל מאתים מנה, וכדלעיל].

ו

קושיא ג - מתוך הדרוש

[וועד קשה הלשון שאמר זו "משלי", והלא גם הברכה של אלף פעמים הוא רק משל הקב"ה, כי הכל משלו, ולמה קרא זאת בלשון "שלי"]¹.

ז

קושיא ד

(ד נאָכדעם [שטייט], אַיִכָּה אָשָׂא לְבָדִי טְרַחֲכֶם וּמִשְׁאַכֶם וְרִיבְכֶם").

[ואיתא במדרש (איכה רבה א, א) שלשה נתנבאו בלשון אַיִכָּה, משה, ישעיה, וירמיה. משה אמר אַיִכָּה אָשָׂא לְבָדִי וגו', ישעיה אמר אַיִכָּה הִיִּתָּה לְזוֹנָה, ירמיה אמר אַיִכָּה יִשְׁבָּה בְּדָד. אמר רבי לוי, משל למטרונה שהיו לה שלשה שושבינין, אחד ראה אותה בשלֹוֹתָהּ, ואחד ראה אותה בפְּחוֹתָהּ, ואחד ראה אותה בניוּלָה. כך משה ראה את ישראל בכבודם ושלותם, ואמר אַיִכָּה אָשָׂא לְבָדִי טְרַחֲכֶם. ישעיה ראה אותם בפְּחוֹתָם, ואמר אַיִכָּה הִיִּתָּה לְזוֹנָה, ירמיה ראה אותם בניוּלָם ואמר אַיִכָּה יִשְׁבָּה. עד כאן דברי המדרש.

וראו להבין השייכות של הלשון אַיִכָּה שאמרו ישע' וירמ', אל הפסוק הזה שאמר משה אַיִכָּה אָשָׂא לְבָדִי].

ח

קושיא ה

במדרש מדייק לשון אֶלֶף "פְּעָמִים", שהוא לשון רבים, דהכוונה לכמה אלפים. ואם כן יש להבין למה הוזכר מספר "אֶלֶף" בלשון יחיד

[ובפסוק דלעיל איתא עוד במדרש] (דברים רבה א, ג), אַמֵּר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, [להביט] בברכותיו של משה יש בהן מסוף העולם עד סופו, אֶלֶף פְּעָמִים אֵין כְּתִיב, [אלא] אֶלֶף "פְּעָמִים", "אַסֵּאךְ" אֶלְפִים.

¹ מלשון הפסוק (מלאכי ג, י) וְהִרִיקְתִּי לָכֶם בְּרָכָה עַד בְּלִי דִי.

¹ בדברים רבה (א, ט) אמר לו הקב"ה למשה, הואיל וקיבלו עליהן תוכחותיך, צריך אתה לברכן. מיד חזר וברכן, מנין, שנאמר ה' אֱלֹקֵיכֶם הִרְבָּה וגו', ומנין שכל המקבל תוכחה זוכה לברכה, שכן שְׁלֹמֶה מפרש (משלי כד, כה) וְלִמּוּכִיחִים יִנָּעַם וְעֲלִיָּהֶם תִּבּוֹא בְּרַכַּת טוֹב.

¹ כן הקשה רבינו בדרושים אחרים (עיי' בס"ג עקב תשכ"א, המועתק להלן בהערה כב), ולפי הדרוש דלהלן יתיישב גם זה היטב (וכמו שמתרץ גם שם כאופן השני דקאן).

¹ על הריקארדינג משמע שחסר כאן קצת (בביאור הקושיא שעל פסוק זה), והשלמנו לפי ענין הדרוש דלהלן.

(ה) לכאורה אז ער וויל זאגן אסאך, עד בלי די, אויב אזוי וואָס דאָרף ער זאָגן און מזכיר זיין די מדת אַלף, זאָל ער זאָגן אַסאך אלפים.

ט

ובפרט לדברי האור החיים הקדוש, דגם מה שנאמר "לאלפים" הוא רק למדרגה קטנה של העובד אהבה, אבל למדרגה גדולה של אהבה אין קץ וגבול לשכרו. אם כן קשה יותר דלכל הפחות היה לו להזכיר לשון "אלפים", ולא לשון "אלף" הנאמר רק בעובד מיראה ולא בעובד מאהבה

נאָר לעולם אין [כוונת הפסוק וְעֵשָׂה חֶסֶד] לְאַלְפִים [לְאַהֲבִי וְלִשְׁמֵרִי מִצְוֹתַי], איז דאָךְ אויך דער אור החיים הקדוש מסביר^ט ... [דמה שאמרו חז"ל^ז דבעושים מיראה כתיב לְאַלְף דור, ובעושים מאהבה כתיב לְאַלְפִים, ופירשו דהיינו ב' אלפים, ביאור האור החיים הקדוש דזהו רק למדרגה הקטנה של אהבה, אבל למדרגה הגדולה הוא הרבה יותר מזה עד בלי די], וואָרן בעצם האָט נישט קיין שיעור, לְאַהֲבִי וְלִשְׁמֵרִי מִצְוֹתַי, די וואָס זענען לְאַהֲבִי האָט נישט קיין גבול למתן שכר, ס'איז נישט פאָרהאַנדן קיין קץ. איז דער לְאַלְפִים וואָס דער פסוק זאָגט [דלפי פשוטו פירשו חז"ל דמשמע רק אלפיים, דמיעוט רבים שנים] איז נישט די "גרעסטע" בחינה, [ווייל] ס'איז פאָרהאַנדען נאָך מער, ס'האָט נישט קיין גבול ומדה. נאָר די "קלענסטע" בחינה איז לְאַלְפִים ביי לְאַהֲבִי וְלִשְׁמֵרִי מִצְוֹתַי, און ביי יִרְאָה איז נאָר לְאַלְף דור, אפילו די גרויסע בחינה. [עד כאן דברי האור החיים הקדוש].

י

[ואם כן יקשה עוד יותר בכאן, כי] לכאורה העט ער דאָךְ אויך גיווען געדאַרפט צו זאָגן יסֵף עֲלֵיכֶם כֶּכֶם "אַלְפִים" אזוי ווי ס'שטייט [וְעֵשָׂה חֶסֶד לְאַלְפִים], וואָס דען זאָגט ער נאָר אַלְף פְּעָמִים, נאָר ער איז עס מרמז און מדייק [במדרש] אינעם לשון "פְּעָמִים" ..

יא

קושיא ו

במדרש מביא לכאן הפסוק אֲשֶׁתְּחַוָּה אֶל הֵיכַל קִדְשֶׁךָ בִּירְאָתְךָ, וצריך ביאור

(ו) דער מדרש זאָגט (רבה א, יא), ה' אֲלֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וגו', ה' אֲלֵי אֲבוֹתְכֶם יסֵף עֲלֵיכֶם וגו', זה שאמר הכתוב (תהלים ה, ח) אֲשֶׁתְּחַוָּה אֶל הֵיכַל קִדְשֶׁךָ בִּירְאָתְךָ. [נוצ"ב להבין השייכות לכאן].

^ט באור החיים הק' (ואתחנן ז, ט): וְלִשְׁמֵרִי מִצְוֹתַי לְאַלְף דור. רבותינו ז"ל אמרו (סוטה לא.) שלעושים מיראה לְאַלְף דור, ולעושים מאהבה אֲלֵפִים, כאומרו (יתרו כ, ו) וְעֵשָׂה חֶסֶד לְאַלְפִים לְאַהֲבִי וגו'. ונראה כי לא פָּסַל לבד יגיד אֲלֵפִים, כי בודאי שעושה מאהבה אין קץ לשכר מעשיו, וְלִשְׁמֵרִי מִצְוֹתַי האמור באוהביו לשון רבים, יכולנו לומר עד מאה אלף. וטעם שאמר סתם, כי אין שיעור שוה לאהבה, ויש בין אוהב לאוהב כפלי כפלים, אלא קטן שבאוהבים כגדול שביראים.

^י בגמרא סוטה (לא.): מאי איכא בין עושה מאהבה לעושה מיראה, איכא הא דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה, שזה תלוי לאלף דור, וזה תלוי לאלפים דור [פירש"י: תלוי זכותו לדורותיו, להגין עליהם עד אלפים דור]. הכא כתיב (יתרו כ, ו) לְאַלְפִים לְאַהֲבִי וְלִשְׁמֵרִי מִצְוֹתַי, והתם כתיב (ואתחנן ז, ט) וְלִשְׁמֵרִי מִצְוֹתַי לְאַלְף דור. התם נמי כתיב 'לְאַהֲבִי' וְלִשְׁמֵרִי מִצְוֹתַי לְאַלְף דור, האי לדסמין ליה והאי לדסמין ליה. [לאלפים לאוהבי, סמך אוהביו לאלפים. ואידך קרא סמך לאלף דור אל שומרי מצותיו, דהיינו מיראה]:

ובפרש"י פרשת ואתחנן (ז, ט): לְאַלְף דור. ולהלן הוא אומר לְאַלְפִים. כאן שהוא סמוך אצל לשומרי מצותיו העושים מיראה, הוא אומר לאלף. ולהלן שהוא סמוך אצל לאוהביו העושים מאהבה, ששכרם יותר גדול, הוא אומר לאלפים: לְאַהֲבִי. אלו שעושים מאהבה: וְלִשְׁמֵרִי מִצְוֹתַי. אלו העושים מיראה:

יב

דברי התעוררות בענין מצב הדור ונסיגות הזמן^א

בביאור הפסוקים שבסוף איכה

[במגילת איכה (ה, יז-כב): על זה היה דוה לבנו, על אלה חשכו עינינו. על הר ציון ששמים, שועלים הלכו בו. אתה ה' לעולם תשב, כסאך לדר ודור. למה לנצח תשכחנו, תעזבנו לארץ ימים. השיבנו ה' אליך, ונשובה חדש ימינו כקדם. כי אם מאס מאסתנו קצפת עלינו עד מאד. וחזרין ואומרים השיבנו ה' אליך, ונשובה חדש ימינו כקדם].

יג

החתם סופר מדייק, למה התחיל הכתוב בלשון יחיד על "זה" היה דוה לבנו, ומסיים בלשון רבים על "אלה" חשכו עינינו דער חתם סופר זאגט, אויף דעם וואס ס'שטייט על אלה וגו', על זה היה דוה לבנו, על אלה חשכו עינינו, על הר ציון ששמים, שועלים הלכו בו. שטעלט זיך דער חתם סופר, ער הייבט אן צו זאגן על "זה" דוה לבנו זעט אויס אז ס'איז 'איינ' זאך, מ'שמועסט פון נאָר איין זאך, [כדמשמע] דאָס לשון על "זה", וואָרן "זה" איז לשון יחיד, נישט קיין צוויי זאכן. און [ער] לאָזט אויס על "אלה", אז ס'איז "אלה" [לשון רבים, ואינו מוכן] ווער זענען די 'סאך' זאכן. ער הייבט אן לשון יחיד, [און] דערנאָך זאָגט ער לשון רבים.

יד

ומבאר שם, דכל פסוק זה מקביל לפסוק שלאחריו [וכמו שמבאר גם ברש"י], ומה שנאמר על "זה" היה דוה לבנו, קאי על לשון הפסוק שלאחריו על הר ציון ששמים, ומה שנאמר על "אלה" חשכו עינינו, קאי על לשון הפסוק שלאחריו שועלים הלכו בו, שזהו צרה יותר גדולה וכוללת דער חתם סופר איז דאָרט מאַריר^ב, [און] זעט אויס תמצית תוכן כוונתו, [דביאור הפסוק הוא], ער הייבט אן על זה היה דוה לבנו [ומסיים על אלה חשכו עינינו], דאָס איז צוויי פֿרעניוּת'ן.

^א להבנת הענין דלהלן ועל מה מוסבין הדברים, יש לציין כי בשבוע שלאחר זה (ג' ואתחנן תשט"ו, יום ד' אב שבו נכנסו האויבים להיכל) התקיימה שם בארץ ישראל הבחירות הטמאות לנציגי כנסת המינים, אשר רבינו לָחם אז בחירוף נפש באותן שבועות שלפני זה לפרסם ולבאר חומר האיסור שבבחירות אלו שהוא השתתפות במלכות המינות [וכמו שביאר אה"כ להלכה גם ביואל משה]. אבל לעומת זה ערכו הבעלי הנגיעות של המפלגות הסתה והדחה כבידה להמשיך את לב העם להשתתף בבחירות ולבחור בנציגיהם, והניאו גם את לב כמה גדולים ורבים להחתימם על זה. ועל זה נצטער אז רבינו מאד על גודל בלבול המוחות העצום ששרר אז בעולם החרדי, ומגודל שברון רוחו ונהמת לבו הטהור דיבר אז רבינו בדרוש זה בענין מצב הדור ונסיגות הזמן והתקופה, ובגודל החשכות עינים השורה בדור האחרון. ורבינו אמר דברים אלו בכביה והתעוררות, ובפרט בסוף הענין (כאות לט-מה) אצל ביאור לשון התפילה "וְתַחֲזִינָה עֵינֵינוּ" התמוגג רבינו בכבי עצום, בהתחננו אל ה' ובהזירו את העם דגם עד הישועה שלימה יופקחו העינים לראות ולהבין קושט דברי אמת, והיה אז התעוררות גדול בבית המדרש וגעו כל העם בכביה.

^ב בדרשות חתם סופר (ח"ב דף שם. מדרש לו' אב תקצ"ט) [שהוא מדרשות האחרונות בסוף ימיו], וד"ל: כתיב על זה היה דוה לבנו על אלה חשכו עינינו, על הר ציון ששמים שועלים הלכו בו, אתה ה' לעולם תשב כסאך לדר ודור, למה לנצח תשכחנו תעזבנו לארץ ימים, השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם, כי אם מאס מאסתנו קצפת עלינו עד מאד, וחזררים וכופלים השיבנו וגו'. הנה סיפא נפרש תחלה (עיי"ש באורך) ... אך ברישיה דהאי קרא על "זה" היה דוה לבנו משמע על דבר יחיד, ושוב אמר על "אלה" משמע דברים רבים. ויש לומר על פי מה דאיתא שלהי מכות (כד.) דרבי עקיבא היה מצחק כשראה שועל יוצא מבית קדשי קדשים, דמעתה יש לצפות שיתקיים במהרה עד יִשְׁבוּ זָקֵנִים וְקָנָתוֹ (זכר"ה, ד). והנה לְשׁוֹן צִפִּינוּ, כי כמה שועלים יוצאים בעוה"ר ועדיין לא נושענו, והרי תרתי דסתרי, כסיל בחושך, ושועל יוצא מבית קדשי קדשים, כאשר נבאר. וה' יושב ודומם אינו עושה משפט, ואנחנו כנשכחים לנצח ח"ו.

א] קודם [הָיָה דָּוָה לִבְנוֹ] עַל הָרַ צִיּוֹן שְׁשָׁמָם שְׁעָלִים הִלְכוּ בוֹ, עַל הָרַ צִיּוֹן שְׁשָׁמָם, אוֹן ס'אִיז נִישְׁטאַ דָּאָרְטן דִּי עוֹבְדֵי ה' בְּאַמָּת, דִּי וואָס זײ בְּרוֹיכֵן צו זײַן אויפֿן מָקוֹם הַמְּקֻדָּשׁ.

ב] [אין] נאָךְ אַ גרעסערע צרה איז, שְׁעָלִים הִלְכוּ בוֹ, אַז דִּי "שְׁעָלִים מְחַבְּלִים כְּרָמִים" [הולכים שם], אַז 'דִּי' זענען יאָ דָּאָרט.

טו

והלשון שְׁעָלִים הִלְכוּ בוֹ, מִבָּאָר שֶׁם דְּהוּא עַל דֶּרֶךְ הַפְּסוּק אֶחָזוּ לָנוּ שְׁעָלִים, שְׁעָלִים קָמְנִים מְחַבְּלִים כְּרָמִים, וְכָרְמֵינוּ סְמָדָר. מִבָּאָר שֶׁם הַחֶת"ם פִּירוּשׁוֹ, דָּגֵם בְּכָל הַדּוּרֹת הָיוּ שְׁעָלִים וְרִשְׁעִים הַמְּחַבְּלִים כְּרָמִים, אֲבָל לְעוֹמֶת זֶה הָיוּ צָדִיקֵי אֲמֶת שֶׁלְּחֻמוֹ נִגְדָם, אֲבָל עֵתָה גַם "כְּרָמֵינוּ" שֶׁהוּא כִּינּוּי לְצָדִיקִים שׁוֹמְרֵי הַכֶּרֶם, הוּא רַק "סְמֹדָר", כְּמוֹ פֶּרִי שֶׁלֹא נִגְמַר בִּישׁוּלָּהּ

[ווי] דער חתם סופר טייטשט דָּאָרט [בלשון הפסוק בשיר השירים] (ב, טו) אֶחָזוּ לָנוּ שְׁעָלִים, שְׁעָלִים קָמְנִים מְחַבְּלִים כְּרָמִים, וְכָרְמֵינוּ סְמָדָר.

זאָגט ער, לְעוֹלָם אֵין "דּוּרֹת הָרָאשׁוֹנִים" איז אויך געווען מְחַבְּלִים כְּרָמִים, [כגון] צָדִיקִים וְכַתּוּסִים [אין] קְרָאִים, וְכַהֲנָה וְכַהֲנָה. ס'איז אָבער געווען דערקעגן צָדִיקִים אֲמִיתִיִּים, דַּעֲמָאֲלֵטס דִּי ראשונים און דִּי חֲכָמֵי הַש"ס הָאָבֵן זִיךְ אַלץ מִתְּגַבֵּר געווען [נגד השועלים המחבלים].

מיט דעם טייטשט ער דער חתם סופר, אֶחָזוּ לָנוּ שְׁעָלִים שְׁעָלִים קָמְנִים מְחַבְּלִים כְּרָמִים, וְכָרְמֵינוּ סְמָדָר. "סְמָדָר" הײסט דאָךְ אַ זאָךְ וואָס ס'איז נִישְׁט דערפֿאַרטיגט, ס'איז נאָכְנִישְׁט אָנגעקומען צו בִּישׁוּל [הענבים], ווערט עס אָנגערופֿן סְמָדָר, ס'איז נאָכְנִישְׁט פֿאַרטיג ..

נאָר [בדורות הראשונים היה] לְעוֹמֶת זֶה, אַזוּי ווי דַּעֲמָאֲלֵטס איז געווען, שְׁעָלִים מְחַבְּלִים כְּרָמִים איז אייביג געווען, ס'איז אָבער געווען 'דַּעֲרַקְעֵגֶן' געווען דִּי פֿעֲלִי כְּרָמִים, דִּי צָדִיקִים, דִּי צָדִיקִים און קְדוּשֵׁי עֲלִיוֹנִים.

והיינו עַל "זֶה" הָאִמּוֹר לֵהֲלֹךְ שִׁיחִיהָ הָרַ צִיּוֹן שְׁשָׁמָם שְׁעָלִים הִלְכוּ בוֹ, עַל "זֶה" הָיָה דָּוָה לִבְנוֹ, רוצה [לומר שאנו] יושבים ומצפים מתי יתקיים זה, ודוה לב לשון תוחלת ממושכה (משלי יג, יב).

אֲמָנָם עַל "אַלֶּה" תִּרְתִּי דִּסְתֵּרִי, חֲשָׁכוֹ עֵינֵינוּ, כִּסִּיל בַּחוּשׁ הַחֹלֶךְ (קהלת ב, יד), וְהוּא אַחֵר שְׁעָלִים הִלְכוּ בוֹ, [ואם כן] מֵאִי טַעֲמָא לְנִצָּחַת תְּשַׁכְּחֵנוּ.

וְכַכֵּר כְּתַבְתִּי בַּמָּקוֹם אַחֵר (דרשות חת"ם דף סא: ודף עו.) שְׂרָבִי אֲלַעֲזֹר וְרַבִּי יִהוֹשֻׁעַ (מכות שם) נִמִּי יִדְעוּ דִּלָּא יִתְקִיִּים יִשְׁבּוּ קָרְנִים וְקָנֹת עַד שִׁיתְקִיִּים הָרַ הִבִּית לְכַמּוֹת יַעֲר (מִיכָה ג, יב), אַךְ הֵם חֲשָׁבוּ כִּי כַּמּוֹת יַעֲר הֵמָּה חַיֹּת טוֹרְפוֹת אִימָתָנָא וְתַקִּיפָא, אַךְ שְׁעָלֵי הוּא חַיָּה בַּעַל תְּרֻבוֹת, אֵינָנוּ בְּכָלֵל כַּמּוֹת יַעֲר. אַךְ רַבִּי עֲקִיבָא הִבִּין כִּי הֵם הֵמָּה הַמְּחַבְּלִים כֶּרֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעוּה"ר, וְכַאֲשֶׁר הַמִּשְׁלֵל רַבִּי עֲקִיבָא לִפְּסוֹס בֶּן יִהוּדָה (בִּרְכוֹת סא:) לְשׁוּעַל שְׂרוּצָה לְהוֹנוֹת הַדָּגִים לְהוֹצִיאֵם מִן הַמַּיִם מָקוֹם חַיּוֹתָם, בַּעוּה"ר כֵּן הַשְׁעָלִים הַמִּטְעִים אוֹתָנוּ וְהֵן הֵמָּה בַּעוֹכְרֵנוּ, הֵן בְּאוֹמוֹת הָעוֹלָם הַמִּטְבִּיבִים, לְהַמְשִׁיךְ יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵיהֶם, וְהֵן הַנִּבְיָאִי שֶׁקֶר 'פִּרְדִּיגֵעֵר' (דרשני המִּשְׁכִּילִים), [שֶׁהֵם] שׁוּעָלִים רַעִים דּוֹרְסִים עַל כַּמּוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל, וּמוֹצִיאֵים הַדָּגִים מִמָּקוֹם חַיּוֹתָם.

וְהַנָּה בַּעוּה"ר גַּם בְּדוּרֹת הָרָאשׁוֹנִים הָיוּ 'צָדִיקִים וְכַתּוּסִים וְקִרְאִים' יִמְחָה שְׁמָם, אַךְ אַז הָיָה בְּכֶרֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל 'גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל, צָדִיקִים וְאֲנָשִׁי מַעֲשֵׂה' הַמִּתְחַזְּקִים נִגְדָם, אֲבָל עַכְשָׁיו בַּעוּה"ר שׁוּעָלִים קָטָנִים וְשׁוּפְלִים מְחַבְּלִים כְּרָמִים, וְכַרְמֵינוּ בַּעוּה"ר רַק סְמֹדָר, וְאֵינֵן בּוֹ 'עֲנַבִּים' גְּדוּלִים לְעִמּוֹד כְּנִגְדָם, וְהֵם מְחַבְּלִים וְהוֹלְכִים, וְרוּב דֶּלֶת הָעַם נִמְשְׁכוּ אַחֲרֵיהֶם בְּאֵין מוֹחָה.

וְהַכְּתוּב צוּרֹחַ (ירמ' ת, יג, וְהוּא בַּהִפְטֻרַת תַּשְׁעָה כַּבָּב), אֶסְף אֶסְפִּיפִּם, לְשׁוֹן אֶסְפָּסוּף אֲשֶׁר בְּקִרְבָּנוּ (בַּהֲעִלּוֹת יא, ד), וְאֵינִי 'עֲנַבִּים' בְּגִפֵּן כִּי אִם 'סְמֹדָר', וְאֵינִי תַּאֲנִים בְּתַאֲנָה, כִּידוּעַ כִּי תַּאֲנָה הִיא פֶּרִי שֶׁאֵין בָּהּ שׁוֹם פְּסוּלָת, וְהֵינּוּ צָדִיק נָקִי מִכָּל מַכְשׁוֹל, זֶה אֵינָנוּ נִמְצָא בַּעוּה"ר, וְהַאֲסָפּוּף מִתְּגַבֵּר עַד כִּי הָעֵלָה נִבְלָל, הָעֵלָה הֵינּוּ הַהִדְיוּטִים, כְּדַאֲתָא פֶּרֶק גִּיד הַנִּשְׁוָה (חולין צב.) הָעָלִים שֶׁל גִּפֵּן הֵינּוּ בַּעֲלֵי בִתִּים, הַכֵּל הִבֵּל וְאֵינֵן בּוֹ מִתּוֹם. - וְאִם כֵּן לָמָּה לְנִצָּחַת תְּשַׁכְּחֵנוּ.

אָבער 'היצטערט' איז דאָ שְׁעָלִים מַחְבִּלִים כְּרָמִים, 'דעס' איז דאָ. וּכְרָמִינוּ איז אָבער [נישט דערפֿאַרטיגט], די "צדיקים" איז אויך סְמָדָר, ס'איז ווי אַ פֿרִי וואָס ס'איז נישט נגמר, ס'איז נישט בשלימות. דער פעלער איז [אז] וּכְרָמִינוּ איז נאָר סְמָדָר, ס'איז נישט בשלימות.

טז

איבערדעם [אמר הכתוב] עַל זֶה דָּוָה לִבְנוֹ, עַל הָר צִיּוֹן שְׁשֻׁמָּם, דאָס איז אַ כָּאָב לֵב. אָבער [על] "אַלֶּה" [דהיינו על] שְׁוֹעָלִים הִלְכוּ בוֹ, דאָס איז נאָך אַרגער. אַזוי זעט אויס תוכן כוונתו [של החתם סופר].

יז

ועל פי דרכו של החת"ס נראה לפרש עוד בכונת כל הפסוק, ולבאר גם הלשון "חֲשָׁבוּ עֵינֵינוּ" נאָר מיט דעם איז נאָר פֿאַרענטפערט פֿאַרוואָס ער זאָגט "אַלֶּה" [בלשון רבים], מ'דאַרף נאָך זאָגן [להוסיף] דעם הסבר [על מה שהוסיף בפסוק השני לומר בלשון] "חֲשָׁבוּ עֵינֵינוּ".

יח

כל זמן שהיה רק צרת החורבן, היה דוה לבניו על צרה אחת, דהיינו על הָר צִיּוֹן שְׁשֻׁמָּם. אבל עדיין לא נחשבו עינינו, כי היה להם עינים מאירות להבין צרת החורבן, ולהבין מהו התקנה לזה, שהוא לשוב בתשובה אל ה' [אבל לפי מצב דורינו יש לבאר לשון הפסוק], ווייל ווען ס'איז געווען נאָר בלויז דער חורבן, איז געווען אַ כָּאָב לֵב, איז געווען דָּוָה לִבְנוֹ, אונזערע הערצער האָבן דערויף וויי געטון. נאָר אָבער 'דאָך' האָט מען געזען, האָט מען געוואוסט 'וואָס' דאָס חורבן איז, ס'איז נישט געווען קיין 'פֿאַרבאלענדונג', מ'האָט געוואוסט וואָס דאָס חורבן איז טייטש, מ'האָט געוואוסט וועלעכעס איז דאָס חורבן, וואָס איז חורבן, און וועלעכעס איז די תקנה פונעם חורבן, [און אז] מ'דאַרף טון תשובה דערצו, [וממילא] האָט מען נאָך געהאָט קלאָרע אויגן, ס'איז נישט געווען 'פֿאַרשטעלט', מ'האָט געזען וואו מ'האַלט, איבערדעם איז נאָכנישט געווען אַזוי גרויס די צרה פונעם חורבן. ווילאנג מ'האָט נאָך אָפּגעענע אויגן, מ'זעט דעם אמת, איז נאָכנישט דער חורבן אַזוי גרויס, איז עס נאָכנישט אַזוי גרויס, וואָרן מ'ווייסט נאָך וואו מ'האַלט.

יט

אבל עתה בדורות האחרונים ניתוסף לנו צרה כפולה, כי "שְׁוֹעָלִים" הִלְכוּ "בוֹ", דהיינו שבענין זה עצמו של הָר צִיּוֹן שְׁשֻׁמָּם, מתלבשין 'ב' הרשעים והולכין באיצטלא של חיבת ציון וירושלים, וכאילו הם הדואנים והמתקנים צרת הָר צִיּוֹן שְׁשֻׁמָּם. וזה גורם לישראל גם "חֲשָׁכוֹת עֵינַיִם" גדול להמשך אחריהם, שהו צרה יותר גדולה הכולל הרבה צרות וחורבנות ביסודות התורה ובקדושת ישראל, ועל זה נאמר על "אַלֶּה" "חֲשָׁבוּ עֵינֵינוּ" ס'איז אָבער עַל "אַלֶּה" [אין] אָבער חֲשָׁבוּ עֵינֵינוּ, אַז ס'איז אָבער אַ חֲשָׁכוֹת עֵינַיִם, דעם איז שוין כולל אַלע צרות, אַז ס'איז אַ חֲשָׁכוֹת עֵינַיִם. [וממשיך הכתוב] וועלעכעס איז דאָס, [ומפרש] אַז "שְׁוֹעָלִים" הִלְכוּ "בוֹ", אַז אין די בחינה פון "קְדוּשָׁה" איז שְׁוֹעָלִים הִלְכוּ בוֹ, די "שְׁוֹעָלִים" [מחבלים כרמים] קומען גאָר מיט דעם [שהם מתלבשין באיצטלא של חיבת ציון וירושלים], איז נאָך צוגעקומען אַ חֲשָׁכוֹת עֵינַיִם, נישט נאָר אַ האַרץ ווייטאָג, ווייל ס'איז שְׁוֹעָלִים הִלְכוּ בוֹ .. בעונינו הרבים ... די כוחות הטומאה האָבן זיך אין דעם מְתַלְבֵּשׁ געווען, דאָס איז שוין כולל ... אַזוי ווי מ'זעט בעונינו הרבים ... אַז שְׁוֹעָלִים הִלְכוּ "בוֹ", זיי זענען זיך מְתַלְבֵּשׁ אין די

כוחות הקדושה, און אין [דעם] על הר ציון ששמים, מיט דעם שמומן, מיט דעם "שמונות הר ציון" באנוצן זיך די שוועלים, אז רשעים.. אז רשעים מיט אפיקורסים באנוצן זיך מיט ציון, מיט דעם פארלייגט מען זיך אויף אידן, און מ'זאגט נאך [אז] ס'איז 'הצלה'.

כ

דאס איז דער פשט, שוועלים הלכו "בו", קען זיין [הכוונה כי] טאקע 'אין' דעם און 'מיט' דעם" הר ציון ששמים [הלכו הרשעים], זיי גייען מיט דער עצה, שוועלים "הלכו" בו, זיי זענען זיך גאר מתלבש אין דעם, אין דעם זענען זיך מתלבש די כוחות הטומאה, אין בחינות .. פון די קדושה. און דאס פארשטעלט די אויגן, דעם איז שוין חשכו עינינו, ס'איז "חשכו" עינינו.

כא

ובלשון חשכו "עינינו" מרומז עוד על "עיני העדה" שהם המנהיגים והמושלים, שנתקיים בעוה"ר דברי הכתוב היו צריה לראש, וכמבואר בוהר הק' הדכוונה על מה שהרשעים והעבר נעשין המושלים בישראל אין דעם איז אויך נאך מרומז, [בלשון] חשכו "עינינו", [דמלבד פירוש הפשוט] דאס חשכות עינים, נאך קען זיין [שנרמז עוד בלשון] "עינינו", [כי] די נשיא ישראל ווערן דאך אנגערופן [בלשון] "עיני העדה". איז דאס טאפלט א בחינה פון "חשכו עינינו". די בחינה שטייט דאך היו צריה לראש (איכה א, ה), אזוי שטייט אין זוהר הקדוש^{טו} [דכוונת הכתוב] אז דאס ערב רב זענען נתמנה על ישראל, זיי ווערן מנהיגי ישראל, אז

^י כי לשון בו יש לפרשו "אין" אים, ויש לפרשו "מיט" אים.

^י כמבואר בשיר השירים רבה (א, סד, ה, טו, ז, י): עיניך יונים. עיניך הן סנהדרין, שהם עינים לעדה, הדא הוא דכתיב (שלה טו, כד) והיה אם "מעני העדה" [נעשה להשגחה]. רמ"ח איברים יש באדם, וכולם אינן הולכים ותזוירים אלא אחר העינים, כך אין ישראל יכולין לעשות דבר חוץ מסנהדרין שלהם.

^{טו} בוהר הקדוש (ח"ג דף קכה:): אמר ליה רעא מהימנא וכו', ואני חשיב בעיניהו בין ערב רב רשיעייא, ככלב מת דסרח ביניהו, דחקמת סופרים תסרח ביניהו, בכל קרתא וקרתא, ובכל אתר דישאלא מפתורין ביניהו בין מלכוון. ואתהדרו אינון ערב רב רעין על ישראל, עאנא דקודשא בריך הוא, דאתמר בהו (יחזקאל לה, לא) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם, ולית לון יכולת למעבד טיבו עם תלמידי חכמים. ואנשי חיל ויראי חטא מסוכבים מעיר לעיר ולא חוננו, ומחרימין ערב רב ביניהו. ולא יתבין לון באתרין סגיאין אלא דבר קצוב, דלא יהא תקומה לנפילו דלהון, ואפילו תיי שעה. וכל חכמים ואנשי חיל ויראי חטא בצערא בדוחקא ביגונא, חשיבין ככלבים, בנים המסלאים בפז איכה נחשבו לנכלי חרש בראש כל חוצות (איכה ד, א-ב), דלא אשכחו אכסניא ביניהו, ואינון ערב רב, אינון עתירין, בשלחה, בחדווא, בלא צערא, בלא יגונא כלל, גזלינו מארי שוחד, דאינון דיינין רישי עמא, כי מלאה הארץ חסם מפניהם (נח יג, י), עליהו אתמר היו צריה לראש. ועוד שם (דף רלז:): ולא עוד, אלא כד ערב רב מעורבין אינון בישאל, מה כתב, היו צריה לראש וכו'. ולא עוד, אלא כד בני ישראל בגלותא, עליהו אתמר מי מעבב שאור שבעסה, והא אוקמוה מארי מתניתין, בזמנא דערב רב אינון ראשים על ישראל, כביכול כאילו (ס"א עברין שולטני דקודשא בריך הוא), עבדין שולטני בקודשא בריך הוא, וייעלון במשפט ככבאי ומולי. ובגין דא צווחין ואמרין, (ישעי' כו, יג) ה' אלילנו בעלונא אדונים וזלתי.

ועוד שם (דף רעט:): גלותא רביעאה תהום רבה וכו', ואתקרי בור וכו', והבור רק, דכורא (נ"א דבורא), רק בלא תורה, אבל נחשים ועקרבים יש בו. ודא גלותא רביעאה, דור דרשעים מלא נחשים ועקרבים, רמאים כנחשים ועקרבים, דעקרין מלי דרבנן, ודיינין לשקרא, עליהו אתמר היו צריה לראש. ויפן כה וכה וירא כי אין אש (שמות כ, ב) דישאל, באלין רשעיא ערב רב. ודא בסוף גלותא, ובגין דא קץ דפורקנא נוקב עד התהום רבה וכו'.

די רשעים זענען 'מושל'. דאָס איז די שווערסטע גלות, אַז 'זיי' ווערן די מנהיגים. דאָס ווערט אָנגערופן "עיני" העדה.
[נמצא שיש עינים חשוכים, דהיינו מנהיגים חשוכים מן הערב רב שנעשו המושלים בעוה"ר].

כב

וכן נרמז בזה מה שאמרו בגמרא פ' רג"ז רע"א על ענא עבד לנגדא "סמותא",
כי המנהיגים שהם עיני העדה נחשבו עיניהם מלאות ולהבין דרך האמת

די גמרא זאָגט (בבא קמא נב.), פ'ד רג"ז רע"א על ענא, אַז דער רועה איז ברוגז אויף די
שאָף, עבד לנגדא סמותא^{טו}, שטעלט ער פאָרנט אַ בלינדע שאָף, און זיי גייען אַלע
נאָך און זיי פאָלן אַריין. ס'גייט דאָך פאָראַויס אַ שאָף ער זאָל זיי פירן [לשאר הצאן],
און דאָרט שטעלט ער אַראָפּ סמותא, אַ בלינדע, [און] זיי פאָלן אין בורות נשפּרות.
בחינת ה'יו צריה לראש. דאָס איז דער פּשט, אַז פון פאָרנט גייט אַ שאָף אַ בלינדע.
ער הייבט אָן [פ'ד רג"ז רע"א על ענא, - די גמרא זאָגט דאָך [אזוי], אזוי שטייט
אויף די מנהיגים, - עבד לנגדא סמותא.

כג

איבערדעם איז דאָס חֲשֵׁכוֹ "עינינו", די וואָס זענען [עיני העדה] און זיי 'פירן',
זענען 'סמותא', אַ בלינדע, באַקומט מען 'חשכות' עינים.
איבערדעם אַז ס'איז 'שועלים' הִלְכוּ בו, איז חֲשֵׁכוֹ "עינינו".

כד

עקסטערדעם אַז ס'איז טאַקע די בחינת [הנהגה], דער כח פון הנהגה, [איז גם
בפשטות] מ'פאלט אַריין אין חשכות עינים.
איבערדעם איז דאָס על אֵלָה חֲשֵׁכוֹ עינינו, אַז שועלים 'הלכו' בו.

כה

והלשון שועלים "הלכו" בו, מתפרש על הליכה בעצה, כדרך הכתובים.
והכוונה שהשועלים הם הולכים בעצה זו של דאגת הר ציון ששמים

"הלכו" ווערט דאָך אָנגערופן, [הליכה] 'בִּעְצָה' ווערט דאָך אָנגערופן וַיֵּלֶךְ בעצת
בתו, [כדמצינו בפסוק] וַיֵּלֶךְ אִישׁ [מבית לוין], זאָגט די גמרא "שהלך אחר עצתה [של בתו].
אַז מ'גייט נאָך בִּעְצָה, [נקרא בלשון "הליכה"].

ובתיקוני זוהר (דף נב.): בְּזִמְנָא דְּגִלּוּתָא כָּל מִמְנָן דְּאֻמִּין דְּעִלְמָא וְעָרְב רב, אֲתָמַר בְּהוּן (איכה א, ה) ה'יו צריה
לראש אויביה שלו, צריה ודאי אינון ערב רב, עֲלִייהָ אֲתָמַר (ישעי' א, כג) שְׂרִיף סוֹרְרִים וְחִבְרִי גִבְרִים כְּלוּ אוֹהֵב
שָׂחַד וגו', אויביה שלו אלץ עשו וישמעאל ושבטין ממנו, דאינון כלהו בשלוח בעותרא, וישדאל בדוחקא
בעניותא וכו'.

^{טו} ומפרש רש"י שם: עבד לנגדא סמותא. לעז המושכת, מנקר עיניה, ונכשלת ונופלת 'בבורות', והעדר אחריה.
כך כשהמקום נפרע משונאי ישראל, ממנה להן פרנסים שאינן מהוגנין.

"בגמרא סוטה (כב.): וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי (שמות ב, א), להיכן הלך, אמר רב יהודה בר זבין שהלך בעצת בתו.
תנא, עמרם גדול הדור היה [פירש"י: והיו הכל נשמעין לדבריו], כיון שראה שאמר פרעה הרשע כָּל הַבֶּן הַיְּלֻד
הַיֶּאֱרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ (שם א, כב), אמר לשוא אנו עמלין, עמד וגירש את אשתו, עמדו כולן וגירשו את נשותיהן.
אמרה לו בתו [מרים], אבא, קשה גזירתך יותר משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על
הזכרים ועל הנקבות [שלא וילידו לא זכר ולא נקיבה], פרעה לא גזר אלא בעולם הזה [שנולדים ומתים, וחוזרים וחיים
הן לעולם הבא] ואתה בעולם הזה ולעולם הבא [אתה גזרת בעולם הזה ובעולם הבא, שכיון שאינם נולדים אינן באין
לעולם הבא], פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת אתה צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת,
שנאמר (איוב כב, כח) וְתִגְזֹר אִמָּר וְיָקֻם לָךְ. עמד והחזיר את אשתו, עמדו כולן והחזירו את נשותיהן.

כו

איבערדעם זאגט ער, **על הר ציון ששמים**, 'מיט' דער צרה פון על הר ציון ששמים, [איז] **שועלים הלכו בו**, זיי 'גייען' מיט דעם, זיי נוצן זיך דאס אויף [עבור להפק זממם הרע], מ'נוצט זיך דאס אויף, און מיט 'דעם' איז מען מסמא עינים, מ'שטעלט זיך אראפ פאר מ'צילים, פאר מ'צילים [די] שוממות הר ציון, מיט 'דעם' פארשמירט מען די אויגן, טאקע מיט דעם הר ציון ששמים. [וממילא] דאס איז נאך א גרעסערע צרה.

כז

די שוממות הר ציון אליין, ווי גרויס די צרה דערפון איז, [אבער] מ'האפט צום באשעפער, מ'קוקט ארויס אויף ישועת השם יתברך, דאס איז דאך דער רצון הבורא ברוך הוא [כל גירת הגלות], און ווי גרויס דאס איז [די צרה דערפון] טוט עס מקרב זיין אידן צו תורה און צו תשובה, [און] מיט דעם כח וועט מען געהאלפן ווערן. מ'נוצט דאך אבער אויף די בחינה פון על הר ציון ששמים, אז שועלים גייען מיט דעם ארום, זיי 'גייען' מיט דעם ארום, שועלים "הלכו בו", מ'גייט מיט דעם ארום, און דאס מאכט נאך אן א חשכות עינים, מ'ווערט נאך מער משוקע [בכוחות הטומאה].

כח

אפילו מ'העט גיווען געהאלפן געווארן שוין לאנג, אלמלי ווען דאס געשעט נישט [איז] **שועלים הלכו בו**, מ'זאל אריינגיין [לדיעותיהם] מ'זאל צוקומען צו דעם, מ'זאל זיך גאר דערמיט באנוצן [לפתות העם כאילן] אז זיי העלפן אידן.

כט

[וכמו שבפסוק] **זלעפה אַחזתני מרשעים עוזבי תורתך** (תהלים קיט, ג), טייטשן זיי דאך" [דחיבת] **עוזבי** [הוא] **מלשון עזוב תעזוב** (משפטים כג, ה) ..

ל

[ויעל דרך זה זלעפה אחזתנו מהרשעים אשר] זיי ווילן אריינקומען מיט דעם, [איז] זיי ווילן 'העלפן' דעם הר ציון ששמים, אז שועלים 'הלכו בו', דאס איז די גרעסטע צרה, [ווייל] דאס מאכט דאך אן א חשכות עינים, [וואס] דאס איז שוין כולל אלעס, דעם איז כולל אלע צרות.

" כן הובא בכמה ספרים. ולדוגמא עיין בדברי תורה (להגה"ק ממונקאטש, ח"ו אות עב) וז"ל: בתמניא אפי' (תהלים קיט, סא) **חבלי רשעים עונדני תורתך לא שכתתי**, יש לפרש על דרך שכתוב בספרים הקדושים על הכתוב (שם, ג) **זלעפה אַחזתני מרשעים עוזבי תורתך**, מלשון "ויעזבו" עד החומה (נחמיה ג, ח), **עזב תעזב עמו**, היינו סיוע וחיוזק. כשהרשעים רוצים להיות מסייעים להחזקת התורה, הוא סכנה גדולה, שלא יתערבו בהחבורות האלו להכניס רשעתם בדעותם הנפסדות ולהשחית הנהגת הדת תורתנו הקדושה. והוא שנאמר **זלעפה אַחזתני וגו'**, **חבלי רשעים**, "חבלי" מלשון "חבל" נחלתו (האינו לב, ט) [שרוצים] לקחת 'חבל' וחלק בהתורה, עונדני התחברו אלי, והוא סכנה גדולה שלא יקלקלו כנזכר, עם כל זה תורתך לא שכתתי:

ובדרשות מהרי"ץ (דושינסקיא, דרוש כה): **זלעפה אַחזתני מרשעים עוזבי תורתך**. עוזבי הוא מלשון עוזרים ומסייעים, כמו שפירש רש"י הפסוק **עזוב תעזב עמו**. ואמר דוד המלך ע"ה **זלעפה אַחזתני מרשעים וגו'**, כלומר מרשעים הבאים 'לעזור' ולתמוך בתורה ובלומדיה, פחדתי אימת מות ואחזני זלעפה, כי תוצאותיהם הרס ואבדון לחומת הדת, ועקירה ליסודות התורה ומצוותיה.

" ומפרש רש"י שם: **עזב תעזב עמו**. עזיבה זו לשון עזרה, וכן (האינו לב, לו) **עצור וְעִזְבוּ**, וכן (נחמיה ג, ח) **ויעזבו** את ירושלם עד החומה, מלאוה עפר לעזור ולסייע את חוץ החומה.

איז דאָס נישט נאָר "שוּממות הר ציון", [נאָר] דאָ ברענגט מען אַריין דאָס גרעסטע [צרה], די גרעסטע צרה מיט'ן גרעסטן חשכות, דעס איז שוין כולל אַלעס, דעס איז כולל אַלעס, דעם חורבן התורה, מיטן חורבן יסודות קדושת ישראל. איבערדעם איז דאָס טאַקע א שמועס [בפני עצמו, וכדברי החתם סופר], איבערדעם איז דאָס שוין אַ לשון רבים, [כי זה כולל כמה צרות].

לא

איבערדעם צוטיילט דאָס דער פסוק אין צווייען, על "זה" דוה לבנו, דאָס איז נאָר 'איינ' צרה געווען, און ס'טוט וויי דאָס האַרץ, אויפ'ן הר ציון שפּאַמם. איבערדעם שטייט ביי דעם "לשון יחיד", ווייל ס'איז נאָכנישט געווען נאָר אַז ס'איז דוה לבנו [אבל לא 'חשכות עינים', כי עדיין היה להם קלאַרע אויגן]. אָבער על "אַלֶּה", דאָס האָט אָבער 'אַסאַך' צרות געברענגט, - ווייל ס'איז חשכו עינינו, - דער שוועלים הלכו בו².

לב

וועל זה ממשיך הכתוב אֶתָּה ה' לְעוֹלָם תֵּשֵׁב וגו', והוא בקשה על הגאולה העתידה, שאז יתקיים הַשִּׁיבֵנו ה' אֵלֶיךָ וְנִשְׁכָּח חֲדָשׁ יְמֵינוּ "בְּקֶדֶם", כי אז נחזור אל דרך האמת וקבלת הראשונים של צדיקי דורות "הקדומים", ולא יהיה עוד 'חשכות עינים' להמשך אחרי התועים

איבערדעם [ממשיך הכתוב], ווען ס'וועט זיין אַתָּה ה' לְעוֹלָם תֵּשֵׁב כְּסֶאֱךָ לְדֹר וָדֹר, [לְמָה לְנֶצַח תִּשְׁכַּחנּוּ תַעֲזֹבֵנוּ לְאֶדְרָךְ יָמִים] (איכה שם, יט-כ), דער בורא כל עולמים וועט העלפן אידן, דעמאָלטס וועט זיין הַשִּׁיבֵנוּ ה' אֵלֶיךָ וְנִשְׁכָּח חֲדָשׁ יְמֵינוּ "בְּקֶדֶם" (שם, כא), וועט מען זיך דערמאָנען די "פריערדיגע" בחינה, וואָס איז געווען די פריערדיגע בחינה, [וכמאמר הכתוב] צָאִי לָךְ בְּעֶקְבֵי הַצֶּאֱן^{כא}, מ'זאל מיר קוקן אויף דורות הראשונים, וואָס מ'האָט פֿאַר אידן מִתְנַבֵּא געווען 'וואָס' די ישועה פון אידן איז. אַז די ישועה פון אידן איז, זיך מִדְבֵּק צו זיין אין דרך התורה הקדושה בְּאַמֶּת וּבְתָמִים, און זיך 'אוועק צו דרייען' [לפנות עורף מהם] און נישט 'מתחבר' זיין חלילה, נישט מִתְחַבֵּר זיין מיט מִתְרִיבֵי הַדָּת.

'דאָס' איז געוועזן [דין קבלת הראשונים].

איבערדעם בעט מען זיך צום באַשעפער, הַשִּׁיבֵנוּ ה' אֵלֶיךָ וְנִשְׁכָּח חֲדָשׁ יְמֵינוּ אויף דעם אַמֶּת'דיגן דָּרֶךְ, "בְּקֶדֶם". איבערדעם איז דאָס מקושר [המשך הפסוקים בסוף איכה].

² וְעֵינַי כְּעֵין פִּירוּשׁ זֶה בַּפְּסוּק עַל זֶה הָיָה דוּה לִבְנוּ וגו' עַל הַר צִיּוֹן שְׁשָׁמָם וגו', בדרשה שב"ק דברים תשי"ט. ווע"ע קרוב לזה בס"ג קרח תשכ"ז, ובעל הגאולה ועל התמורה (סימן קו). [אלא דשם מפרש לשון הפסוק שוועלים "הלכו", בו, והיינו הליכה ממש, והכתוב רומז על מה שהרשעים האפיקורסים שהם השוועלים מחבלים כרמים, כבשו את הר הבית במלחמתם, עיי"ש באורך. אבל הרכב השני פסוקים הם כעין מה שמפרש רבינו כאן].

^{כא} בשיר השירים (ה, א): אִם לֹא תִדְעִי לָךְ הִיפָּהּ בְּנָשִׁים, צָאִי לָךְ בְּעֶקְבֵי הַצֶּאֱן וְרָעִי אֶת גְּדִיתָךְ עַל מִשְׁכַּנּוֹת הָרָעִים. וברש"י שם: אִם לֹא תִדְעִי לָךְ. זו היא תשובת הרועה, אִם לֹא תִדְעִי לָךְ לְהִיכֵן תִּלְכִּי לְרַעוֹת צֶאֱנָךְ אֶת הִיפָּהּ בְּנָשִׁים, שחול לו הרועה מלהנהיג אותם. צָאִי לָךְ בְּעֶקְבֵי הַצֶּאֱן. הסתכלי בפסיעת דרך שהלכו הצאן, והעקבים ניכרים, טראצ"ט בלע"ז, וכן הרבה במקרא (תהלים עז, כ) וְעֶקְבוֹתֶיךָ לֹא נָדְעוּ וכו', ואותו הדרך לכי. וְרָעִי אֶת גְּדִיתָךְ עַל מִשְׁכַּנּוֹת הָרָעִים. בין משכנות שאר הרועים שָׁאֵת אצלם. - וזה הדוגמא [=הנמשל], אִם לֹא תִדְעִי לָךְ כְּנִסִּיתִי וְעַדְתִּי הִיפָּהּ בְּנָשִׁים בשאר אומות איכה תרעי ותנצלי מיד המציקים לך להיות ביניהם ולא יאבדו בנך, התבונני בדרכי אבותיך הראשונים שקבלו תורתך ושמרו משמרתך ומצותך, ולכי בדרכיהם, ואף בשכר זאת תרעי גדיתך אצל שרי האומות וכו'.

לג

ומסיים שם בפסוק כי אם מאס מאסתנו וגו', ואח"כ נוהגין לחזור ולומר הפסוק הַשִּׁבְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּקָדְשׁ. ולדרכינו הכוונה, כי אפילו לאחר שכבר ביקשו על הגאולה, אמנם על ידי שנתארך הגלות יותר, סוברין לחשוב כי מאס וְקָצַף ה' בנו חס ושלום, ולזה אומרים שוב הַשִּׁבְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, לחזק האמונה ואת קבלת הראשונים, כי סוף סוף נוכח להגאולה שלימה, אשר אז יתחדש ימינו "בְּקָדְשׁ"

און ער לאַזט אויס^{כב} (שם, כב) **כִּי אִם מֵאֵס מֵאֲסָתָנוּ קִצְפָּת עָלֵינוּ עַד מָאֵד. און מ'זאָגט 'נֶאֱכָאמָאָל'^{כג} הַשִּׁבְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁכַּח חֲדָשׁ יָמֵינוּ בְּקָדְשׁ.**

[ווייל] היצט מיינט מען דאָךְ [כי מאס וקצף ה' בנו], מ'הייבט אָן מיט דעם קִצְפָּת עָלֵינוּ עַד מָאֵד, הערשט איז געוועזן 'דערפריער' [בפסוק הקודם לזה] הָאֵט מען געבעטן הַשִּׁבְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁכַּח חֲדָשׁ יָמֵינוּ בְּקָדְשׁ, אָבער 'אינדערמיט' [בהמשך אריכות הגלות סוברין] איז ווידער נאָכאמָאָל מֵאֵס מֵאֲסָתָנוּ, [ולזה חוזרין ואומרין פסוק הַשִּׁבְנוּ ה' וגו', דסוף סוף] וועט מען צוריקגיין נאָכאמָאָל צום פריערדיגן, נאָכאמָאָל די זעלבע [כמסורת אבותינו מדורות הקודמים, לידע כי] 'נָאָר' דאָס איז ישועת ישראל, נאָר דער דָּרָךְ פון דעם 'פריערדיגן' דָּרָךְ, 'דעם' דָּרָךְ וואָס ס'איז דער דָּרָךְ פון אָבוֹתֵינוּ וְרַבּוֹתֵינוּ, פון די הייליגע תּוֹרָה, און די חֲכָמֵי הָרַאשׁוֹנִים, די פריערדיגע צִדִּיקִים אֲמִיתִיִּים וואָס זיי האָבן 'געהאַרעוועט' פֶּאָר אידן, זיי האָבן געהאַרעוועט פֶּאָר אידן, זיי האָבן 'אָרויסגעקוקט' אויף יְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל, און מ'הָאָט מִשְׁפִּיעַ געווען בְּלִבּוֹת בני ישראל אַהֲבַת תּוֹרָה, און אַהֲבַת הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

לד

אבל בעוה"ר לעת עתה כשתעו מדרך האמת של דורות הראשונים, נתקיים הפסוק על אלה חֲשָׁבוּ עֵינֵינוּ, שהוא צרה יותר גדולה מעצם החורבן והגלות

אָבער אַזוי ווי ס'איז געווען הַשְׁלִיךְ מִשְׁמַיִם אֶרֶץ תַּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל^{כד} (איכה ב, א) און מ'איז אַוועקגעגאַנגען פונעם אָמֶת, [איז על אלה חֲשָׁבוּ עֵינֵינוּ].

דאָס חורבן אַליין איז נעבעך גענוג, [אָבער] ס'איז נאָכנישט געווען [די צרה אַזוי גרויס]. ס'איז גענוג גרויס די צרה, אָבער נאָך אַרגער איז, דער שְׁפַל הַמָּצָב וואָס מ'איז אַוועקגעגאַנגען פונעם אָמֶת'דיגן דָּרָךְ וואָס מ'הָאָט דאָס 'אַריינגעפלאַנצט' בְּלִבּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [הצדיקים שבדורות הקודמים]. מ'איז אַוועקגעגאַנגען פון 'דעם' אָמֶת'דיגן דָּרָךְ, דער אָמֶת'דיגן דָּרָךְ, און מ'זוכט זיך 'גאָר אַנדערע' הַצְלוֹת, נישט מיט'ן דָּרָךְ הַתּוֹרָה. [ועי"ז הגיע אלינו] דאָס גרויסע חֲשָׁכוֹת עֵינִים, דאָס אַליין איז סאָך אַ גרעסערע צרה [הכולל הרבה צרות], דער חֲשָׁכוֹת עֵינֵינוּ, ס'איז על 'אַלֶּה' חֲשָׁכוֹת עֵינֵינוּ.

לה

מ'הָאָב מיר נאָר צו וואָרטן נאָר אויף יְשׁוּעַת הַשֵּׁם יִתְבָּרָךְ. הַשֵּׁם יִתְבָּרָךְ זאָל אויפהייבן אידישע קינדער, מיט אידישע הערצער, אַז מ'זאָל די זכיה האָבן, מ'זאָל די זכיה האָבן, מ'זאָל זוכה זיין [אז] הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא זאָל מ'איר זיין לְהָאִיר עֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, דערלייכטן אידישע אויגן און דערלייכטן אידישע

^{כב} פירוש "שמסיים" הכתוב בסוף הענין.

^{כג} כמבואר ברמ"א "אוי"ח תקנט, א): כשמגיע החזן לפסוק הַשִּׁבְנוּ, אומרים אותו הקהל בקול רם, ואח"כ מסיים החזן. וחזרו הקהל ואומרים הַשִּׁבְנוּ בקול רם, וכן החזן.

^{כד} ומפרש רש"י שם: מִשְׁמַיִם אֶרֶץ. לאחר שהגביהם עד לשמים, השליכם לארץ בבת אחת, ולא מעט מעט. מאַיגראַ רָמָא לְבִירָא עֲמִיקְתָּא. [ועיין לשון זה בדברי רבינו להלן אות סא ואות סג, דלעתיד יהיה להיפוך, שיתעלו ישראל מִבִּירָא עֲמִיקְתָּא לְאִיגראַ רָמָא].

הערצער אז מ'זאל זיך פירן בדרך האמת. דאָס ברויך מען 'ביז' צו דער ישועה. און מיט דער ישועה אינאיינעם.

אין דעם ליגט שוין אלעס, אין דעם ליגט שוין אלעס, אז מ'זאל מיר די זכיה האָבן [לראות ולהבין את האמת].

אז מ'זאל די זכיה האָבן אז, - אזוי ווי מ'בעט זיך [בתפלת שמונה עשרה, בברכת רצה] וְתַחֲזִינָה עֵינֵינוּ בְּמַהֲרָה בְּשׂוֹבָבָה לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים, - "וְתַחֲזִינָה עֵינֵינוּ" !

לו

ביאור לשון התפילה וְתַחֲזִינָה עֵינֵינוּ

לכאורה צ"ב, דהלא העיקר רק לבקש על עצם הישועה, והחזרת השכינה אל עיר הקודש, ולמה מקדימין לומר גם הלשון "וְתַחֲזִינָה עֵינֵינוּ"

מ'בעט זיך [בתפילה זו], לכאורה מ'בעט דאָ אז אידן זאלן געהאלפן ווערן, ממילא וועט מען דאָך ממילא זען, אז מ'וועט געהאלפן ווערן וועט מען דאָך עס זען. [ואם כן לכאורה] דאָרף מען בעטן נאָר אז בְּשׂוֹבָבָה לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים, מ'זאל זיין דערביי, [אבל אינו מוכן וואָס] הייבט ער אָן [בלשון] וְתַחֲזִינָה עֵינֵינוּ.

לז

אמנם הכוונה לבקש כי גם עד שזוכין לעצם הנאולה, נזכה עכ"פ לצאת מהחשכות עינים, "וְתַחֲזִינָה עֵינֵינוּ" להביט ולצפות רק על ענין זה של החזרת השכינה לישראל במקום הקודש, ולא על שום דברים אחרים וזרים

נאָר דאָס אַליין איז אויכעט, איז טאַקע גאָר אויכעט אַ בְּקָשָׁה, אז [אפילו] 'ביז דערווייל', [אז] מ'זאל מיט די אויגן זאל מען אַרויסקוקן אויף 'דעם', אויף בְּשׂוֹבָבָה לְצִיּוֹן, און אויף קדושת ישראל, [אז] השם יתברך זאל צוריק מְשַׁרָּה שְׂכִינָתוֹ זיין צווישן אידן בְּמָקוֹם הַקּוֹדֶשׁ, און חלילה נישט קיין 'הסתלקות' השכינה הקדושה.

לח

[דהנה באמת] דאָס איז דאָך די גרעסטע צרה, דער גרעסטער חורבן, אז מ'האָט אויפגעהערט צו זוכן 'דאָס', אויפגעהערט 'דאָס' צו זוכן, [און] מ'קוקט אַרויס גאָר אויף אַנדערע זאַכן, [אויף] דְּבָרִים 'דָּרִים'. מ'האָט גאָר אַנדערע' אויגן, נישט אויף "דעם" קוקט מען, נישט "דאָס" זוכט מען.

לט

איבערדעם, איבערדעם זעט מען אזוי אויס, אזוי ווי מ'האָט אויסגעזען [בשנות הזעם], איבערדעם זעט מען, דעם איז דאָך די צרה.

אַבער היצט זעט מען [דאָך שוין] וואָס ס'איז דורך [געגאנגען, און] וואָס ס'איז "געווען", [וכבר הגיע העת להתבונן מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם], און בעונינו הרבים בעונינו הרבים ס'האָט נאָך אַלץ נישט גענוצט וואָס אידן זענען דורכגעגאנגען בעונינו הרבים, [כי עדיין לא שָׁמְנוּ אֵל לֵב שֶׁזֶהוּ הַדָּבָר הַגּוֹרֵם, ושצריכין לברוח מאלו הרשעים כמטחוי קשת, ולשוב אל ה']^{כה}.

^{כה} וז"ל רבינו ביואל משה שם (לאחר שביאר שם ענין זה): ועכשיו בדור השפל הזה של עיקבתא דמשיחא עדיין לא שמנו לב שכל הצרות והתלאות שהגיעו אלינו היה בסיבת הרשעים האלה, וצריכין לשוב אל השי"ת, ולברוח מהם ומהמנום יותר מהבורח מן הארי הרודף אחרינו להורגו. וכל מה דאפשר להציל אפילו נפש אחת מישראל למנועה מחבורתם, יקר הוא עד מאוד, שאין לשער ערכו להוציא יקר מזולל.

מ

נָאָר דער שפּלֹות המַצב, [דער] התגברות הסטרא אחרא און דער תוקף הגלות, [הן] הגורמים אל הסמיות עינים שאין רואין ומבינים את האמת], נָאָר דער תוקף הגלות [גורם לזה].
[ועל כן יש להמליץ זכות על ישראל], וואָס זענען אידן שולדיג, אַז מ'האַט זיי אַזוי געלאָזט אין "חֲשֻכּוֹת עֵינַיִם", מ'זעט נישט און מ'הערט נישט.

מא

נָאָר מ'בעט זיך ביים בורא כל עולמים, עקסטער¹² די [עצם] ישועה, [וואָס] אידן וועלן דאָך נאָר געהאַלפן ווערן, בעט מען זיך "וְתַחֲזִינָה עֵינֵינוּ", אונזערע אויגן זאָלן נאָר אַרויסקוקן [אויף דעם, אויף "בְּשׁוּבָךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים"].
"עפעס אַנדערש" זאָל מען נישט וועלן "זען"! מ'זאָל נישט האָבן קיין "נְטִיָּה בָּלָב" [צו עפעס אַנדערש]!

נאָר אויף "דעם" זאָלן אידן אַרויסקוקן, אַז ס'זאָל זיין צוריק די "הַשְׁרָאת הַשְׂכִּינָה הַקְדוּשָׁה"! [און] מ'זאָל מיר נישט חלילה דערווייטערט זיין פון די שְׂכִינָה הַקְדוּשָׁה, חלילה.

אַזוי ווי בעונינו הרבים מ'זעט דאָך, דער כח הרשעים דאָס איז מְסַלֵּק די שְׂכִינָה הַקְדוּשָׁה, און [בעוה"ר] אויף 'דעם' זוכט מען נאָך 'ישועות', מיט התחברות [לרשעים].
הלא אם כן בזה [זוכט מען דאָך נאָך 'מער התרחקות' פון די שְׂכִינָה הַקְדוּשָׁה]!

מב

איבערדעם בעט מען זיך צום בורא כל עולמים, [כי גם עתה] 'ביז' צו דער ישועה, אַז מ'זאָל מיר 'נאָר זען' מיט אונזערע אויגן דעם כְּבוֹד הַשְׂכִּינָה הַקְדוּשָׁה!
עפעס אַנדערש וויל מיר נישט זען!
עפעס אַנדערש זוכט מען נישט, קיין אַנדערע ישועה.
[וממילא] אין דעם איז נכלל אַלעס, מיט דעם וועט מען געהאַלפן ווערן.

מג

אַז נישט חלילה, זעט מען דאָך וואָס ס'ברענגט.
אַ איד וואָס ער איז נאָך מֵאָמֵיִן אין הקדוש ברוך הוא, זעט דאָך דעם אמת, [שהרשעים הביאו עלינו רק הצרות, ועיכוב הישועה].

אַבער בעונינו הרבים איז די אָמוּנָה אַליין אין שְׁפַל הַמַּצָּב, בעונינו הרבים זעירן אַינז¹³ וואָס זיי האָבן די אָמֶת־דיגע אָמוּנָה אין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, און אין בִּיאת הַמְּשִׁיחַ, [אַז] מ'זאָל וויסן אַז אַלעס איז נאָר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא.

מד

אַז מ'העט 'דאָס' געוואוסט דעם אמת, העט ממילא אַלעס גוט געווען.
מ'זאָל די זכיה האָבן [דערצו].

אויף דעם בעט מען זיך "וְתַחֲזִינָה עֵינֵינוּ".

מה

אַבער ווען ס'איז דער היפוך [שאין רואין ומצפים על השראת השכינה, רק נמשכין אחר דברים זרים], איז [פארקערט] על אֵלֶּה "חֲשֻכּוֹת עֵינֵינוּ", ווען ס'איז דער שוועלִים הִלְכוּ בוּ.

¹² פירוש: אויסער.

¹³ פירוש: מועטים הם. (והוא לשון הוזהר בכמה מקומות).

ישוב הקישויות בפרשת השבוע

נָאֵר לְאָמִיר צוֹקוּמַעַן [לְבָאָר] וּוָאָס כִּהָאָב אָנְגַּעֲהוּיבֵן [בַּפְסוּק] ה' אֱלֹקֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֹב, ה' אֱלֹקֵי אֲבוֹתֵכֶם יִסֹּף עָלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וְגו'.

ישוב קושיא ב, ג, ה (באופן ראשון)

מבואר בבה"ג דכל שתי שנים נקרא "דור"

איך האָב געזאָגט די וואָךְ^כ האָב איך געזאָגט .. [לְבָאָר וּוָאָס] משה רבינו האָט געזאָגט אֶלֶף פְּעָמִים, [דהכוונה] אַזוי ווי דער בה"ג זאָגט^{כט} אַז צוויי יאָר איז אַ "דור". איך האָב דאָס מסביר געווען פאַרוואָס^ל, איך וועל [היצט] נישט מאַרירן זיין.

^כ כנראה היה זה באחת הדרשות שנתכבד רבינו באותה שבוע, וכעת לא נודע לנו זמנו ומקומו.

^{כט} בהקדמת ספר הלכות גדולות (הנקרא בה"ג, שהוא ראשי תיבות בעל הלכות גדולות, ויש ראשונים המייחסין אותו לרבי שמעון מקיירא, ויש שמייחסין אותו לרב יהודאי גאון) כתב: ה' קִנְיֵי רֵאשִׁית דְּרָכּוֹ קָדָם מִפְּעֻלֵּי מַאֲז (משלי ח, כב), אמרה תורה, עד שלא נברא העולם נבראתי. אמר רב הונא בשם רבי שמעון בן לקיש, שני אלפים שנה קדמה תורה לבריאתו של עולם, שנאמר (שם, ל) וְאֶהְיֶה אֶצְלוֹ אֲמוֹן וְאֶהְיֶה שֹׁשְׁעָיִם יוֹם יוֹם, אֲמוֹן אומן, אמרה תורה אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה, כי נסתכל וברא העולם, שנאמר ה' קִנְיֵי רֵאשִׁית דְּרָכּוֹ, יוֹם יוֹם, יומו של הקב"ה אלף שנים, שנאמר (תהלים צ, ד) כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כִּיּוֹם אֶתְמוֹל, וכתוב אחד אומר (שם קה, ח) זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה "לְאֶלֶף דּוֹר", מלמד שנבראת תורה תשע מאות ושבעים וארבעה דורות עד שלא נברא העולם, ועשרים וששה דורות משנברא העולם מן אדם ועד משה רבינו. וכשאתה מחשב תשע מאות ושבעים וארבעה דורות לשני אלפים שנה, נמצא כל דור ודור שתי שנים ותשעה עשר יום ואחת עשרה שעות ושני שלישים וארבע עשר חלקים, וזה הוא "דור".

^ל לכאורה הכוונה להדרוש שאמר באותה שבוע, דשם הסביר זה.

ועיין ביאורו של רבינו בזה בס"ג יחיא תשי"ז וז"ל: דאָס גאַנצע וואָס דער בה"ג זאָגט אַז צוויי יאָר איז א דור, דאָרף מען פאַרשטיין, וואָס עפעס פונקט, וואָס איז דער חשבון צוויי יאָר.

איך האָב אַמאָל געזאָגט דערויף א הסבר, ש'שטייט אין ספר יצירה (ג, ד), אין ראב"ד אויפן ספר יצירה, און דער רמב"ן (על ספר יצירה) אויכעט, אַז יעדעס יאָר, די אַלע באשעפענישן, יעדעס בעל ח', יעדע בריאה וואָס ס'איז באשאפן אין איין יאָר, איז נישט איין מהות פון איין יאָר אויפן אנדערן, [נאָר] יעדעס יאָר איז עס אויף אַן אנדערע בחינה, אויף אַן אנדערן מהות. דער רמב"ן - דאָכט זיך מיר - זאָגט מיט דעם פֿשט, פאַרוואָס אַין מעשִׁירֵן מִשְׁנֵה לַחֲבֻתָהּ (בכורות נג: וברש"י ראש השנה ב.), ווייל מ'טאָר נישט מַעֲשֶׂרֶן מִמֵּין על שאינו מינו, [און] דעם וואָס ס'איז פון אַן אנדער יאָר דעם איז שוין [ווי] אַן אנדער מין.

[והנה] דאָס איז דאָך ידוע, אינעם מענטש ליגט דאָך די כוחות פון כל הנבראים, אַזוי ווי דער בעל עקידה (פרשת נח, שער ט"ו) איז מאַרירן אין דעם, [ובזה מפרש הישגו משה (בהפטורת פרשת ראה) דברי הכתוב (ישעי' נד, טו) הֵן גֹּר יִגְדֹר אֶפֶס מֵאוֹתִי. די כוחות פון כל הנבראים ליגט דאָך אין מענטש, ער איז דאָך כולל אַלעס (עיין באר מים חיים ריש בראשית, אות ו).]

נו לְאָמִיר זען, די נבראים איז דאָך דער ראש השנה [שלהם], פון א טייל ברואים איז ראש השנה 'דעמאָלט' [און א טייל 'דעמאָלט', וכגון] ראש השנה לאילנות איז חמשה עשר בשבט (ראש השנה ב.), [און] מ'זעט דאָך (שם ד') ראשי שנים הם. קומט דאָך אויס, אין איין יאָר איז מען נאָכנישט דורכגעגאַנגען [התחדשות השנה פון] אַלע ברואים, און דער מענטש איז דאָך כולל [כולם], היצט קומט אויס אַז אין איין יאָר איז נאָכנישט אַלדינגס נײַ, אָבער נאָכן צווייטן יאָר איז שוין זיכער אַן אנדערער מהות [בהאדם], ווייל ס'ליגט דאָך אין אים כוחות פון כל הנבראים, און ס'איז דאָך שוין געווען דורכגעגאַנגען דער ראש השנה פון 'אַלעס', איז 'ער' שוין אַן אנדערער מהות. איבערדעם יעדעס צווייטע יאָר איז אַן אנדער דור ... טאָקע אמת, אין אנדערן יאָר איז עס אנדערע גאַטונג מענטשן. דאָס זעט מען דאָך בחוש טאָקע, דעם גרויסע השתנות, אין יעדן דור איז אנדערע גאַטונג מענטשן פונעם גאַנצן דור.

[ועיין ביאור זה גם בס"ג עקב תשכ"ו, ובקצרה בס"ג עקב תשכ"ז. ועי' בדרשת הושענא רבה תשכ"ו (פיסקא למענך בוראניו)].

מח

ואמרו בגמרא דשני אלפים תורה ושני אלפים ימות המשיח, ובזמן הזה לומדים תורה הנמסר לנו מפי משה רבינו, אבל לימות המשיח ילמדו ישראל תורה מפי הקב"ה בעצמו. והנה לחשבון בה"ג נמצא דשני אלפים שנה הם "אלף דור", ולזה בירכם משה בברכת אלף פעמים דהיינו אלף דור, ואמר להם זו "משלי" הוא, דהוה בזמן זה שאתם לומדים תורה "משלי". אבל לימות המשיח כשתלמדו תורה מפי הקב"ה, הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם

דעס וואָס ער האָט געזאָגט יסֶף עֲלֵיכֶם [נְכֶם אֶלֶף פְּעָמִים], זו משלי.

[דהנה] שני אלפים [שנה] איז תורה^{לא}, [ואז לומדים התורה שנשמע לישראל מפי משה]. און נאָך ביאת המשיח [באידך שני אלפים שהם לימות המשיח], שטייט דאָך וועלן אידן הערן מפי הקדוש ברוך הוא. [ווייל אויף] דער "מלך המשיח" [שטייט] אַלְיו גוֹיִם יִדְרְשׁוּ, [אַבער] 'אידן' וועלן הערן תורה מפי "הקדוש ברוך הוא". [ולכן] האָט ער געזאָגט זו היא "משלי".

[וקאי על הברכות שבזמן הזה, בתקופה שלומדים רק תורת "משה", ומשה רבינו הוא מקור התורה, ולכן נקרא "משלי", כי עדיין לא זכו ללמוד תורה מפי הקב"ה רק מפי משה. וזמנה שני אלפים שנה תורה, שלפי דברי הבה"ג דשני שנים הוא דור, נמצא דשני אלפים תורה הם "אלף" דור, ולזה נקט מספר "אלף" פעמים, והכוונה לאלף דורות. ומיושב קושיא ה, למה נקט מספר "אלף" דייקא].

מט

[ומה שהוסיף ויברך אֶתְכֶם פֶּאֶשׁ דְּבַר לְכֶם, דזו היא "משל הקדוש ברוך הוא", הוא כינוי להזמן דלעתיד לבא, שאז ילמדו תורה מפי "הקדוש ברוך הוא", ואז תהיה הברכה לאין שיעור עד בלי די. וממילא מיושב קושיא ב למה הוצרך להוסיף ברכה משלו והלא בכלל מאתים מנה, כי הרישא והסיפא של הפסוק קאי על שתי זמנים נפרדים, דבזמן הזה צריכין לברכת משה משלו, ולעתיד יזכו להברכה משל הקב"ה שהוא בלא קצבה ושיעור].

נ

ישוב קושיא ב, ג, ה (באופן שני)

משה רבינו נתן לישראל את שכר מצותיו ועבודתו

אַבער נאָך קען זיין [בטעם אומרון] אֶלֶף פְּעָמִים, [דהכוונה כי] משה רבינו האָט געוואָלט אַוועקגעבן פֶּאֶר אידן 'זיין' כח [של זכות מצותיו, שהרין כח המצות איז דאָך גרעסער ווי דעס וואָס מ'באַקומט אַ מתנת חנם, [און] משה רבינו האָט [דאָס] געגעבן פֶּאֶר אידן].

נא

והנה שכר העובד מיראה הוא "לאלף דור", אבל שכר העובד מאהבה

הוא "לאין קץ", והקטן שבהם מניע שכרו "לאלפים" דור

[והנה] ס'שטייט דאָך די גמרא זאָגט דאָך^{לב}, איין מאָל שטייט לְאֶלֶף דור, און איין מאָל שטייט לְאֶלְפִים, זאָגט די גמרא [בעושה] "מיראה" איז אֶלֶף, און [בעושה] "מאהבה" איז אֶלְפִים.

^{לא} כמבואר בגמרא (סנהדרין צז. ועבודה זרה ט:). תנא דבי אליהו, ששת אלפים שנה הוי עלמא, שני אלפים תוהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח, ובעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו.

^{לב} כמבואר בבראשית רבה (צח, ט): אמר רבי חנין, אין ישראל צריכין לתלמודו של מלך המשיח לעתיד לבא, שנאמר (ישעי' יא, י) אֶלְיו גוֹיִם יִדְרְשׁוּ, לא ישראל:

ובמדרש תהלים (מזמור כא): לַמִּנְחָה מְזֻמֹּר לְדָוִד ה' בְּעֶזֶר יִשְׁמַח מֶלֶךְ. זה שאמר הכתוב (ישעי' שם) וְהָיָה כִּי־יִהְיֶה שׁוֹרֵץ יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד לִנְס עַמִּים, אמר רבי חנינא, אין מלך המשיח בא אלא ליתן לאומות העכו"ם שש מצות, כגון סוכה ולולב ותפילין. אבל ישראל למדין תורה מן הקדוש ברוך הוא, שנאמר (שם נד, יג) וְכָל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל ה'. ולמה, בשביל אֶלְיו גוֹיִם יִדְרְשׁוּ.

^{לב} בגמרא סוטה (לא). הובא לעיל בהערה י.

[און] דער אור החיים הקדוש זאָגט^{לד}, [דהלשון "לאִלפּים"] דאָס מיינט מען אַסאַך אַלפּים, [ווייל] ס'איז אַין קיין [שכר העושים מאהבה], נאָר די קליינע בחינה, די 'קלענסטע' בחינה פון אַהבה, איז אַלפּים. און [בעושה] מ'רָאָה איז אַלף.

נב

ומשה רבינו אף שהיה עניו מכל האדם, אבל ידע והבין שמגיע לו שכר עבודה על שהיה עסוק כל ימיו בתורה ומצות, והוריד התורה לישראל, אשר באמת היה כל זה במדרגת "אהבה" היותר גדולה, אבל הוא החזיק עצמו רק לעובד מיראה ושמגיע לו שכר רק "לְאַלֵף דור", ובצדקתו נתן כל זה לישראל, ולכן בירכם בברכת "אַלֵף פְּעָמִים" דהיינו אלף דור שהוא שכר העבודה מיראה, ולזה אמר זו "משל" היא, דהיינו בשכר עבודה שלי

און משה רבינו [כאָטש ער איז געווען] עָנּוּ מָאד מַכּל הָאָדָם (בהעלותך יב, ג), אָבער געוואוסט האָט ער דאָך וואָס ער האָט געטון, [אַז] ער האָט 'דאָך' אַראָפּגעברענגט אַ תורה פֿאַר אידן, [און] ער איז 'דאָך' געווען כל ימיו [עסוק] בַּתּוֹרָה וּבַעֲבֻדָּה. דאָס האָט ער נישט געקענט מִכְחִיש זיין.

נג

און [באמת] ער האָט דאָך געטון מַאֲהָבָה, ס'איז געווען די גרעסטע בחינת אהבה, משה רבינו. אָבער מחמת עֲנִיָּה האָט ער געקלערט ס'איז נאָר יִרְאָה, ממילא [חשב כן] ער האָט נאָר אַ כח פון אַלף דור.

נד

איבערדעם האָט ער געזאָגט ה' אֱלֹהֶיכֶם יִסֵּף [עֲלֵיכֶם] כָּכֶם "אַלֵף" פְּעָמִים, [והכוונה] פֿאַר אַלף דור, [שהם בכח וזכות המצות של משה שלפי דעתו עָבַד רק מיראה ומגיע לו שכר אלף דור], האָט ער דאָס 'אַהינ' געגעבן' פֿאַר אידן, [ואמר להם] זו "משלי", דאָס וואָס 'איך' האָב געטון, תורה ומצות וואָס משה רבינו האָט געטון^{לה}.

^{לה} בסוף פרשת ואתחנן. הובא לעיל בהערה ט.

^{לה} ועיין בס"ג עקב תשיכ"א, שחור רבינו על ענין זה ביתר ביאור, וז"ל שם: נאָר איך האָב געזאָגט, משה רבינו האָט געזאָגט וכו' זו משלי, [אבל] הקב"ה יִבְרַךְ אֶתְכֶם [פאָשר דָּבָר לָכֶם]. פרעגט מען די קשיא [והלא] בכלל מאתים מנה, וואָס האָט ער געדאַרפט צו געבן משלי.

און דערנאָך [איז שווער] וואָס איז עפעס "משלי", משה רבינו האָט עפעס .. אַלדינגס איז דאָך פונעם בורא כל עולמים, אַלדינגס איז דאָך דעם באַשעפּער'ס, וואָס הייסט "משלי".

נאָר וואָס דען, האָב איך גערעכנט, משה רבינו [היה] עָנּוּ מָאד מַכּל הָאָדָם, נו וואָס האָט ער געקענט זיין צובראָכן מער פון יעדן, ער האָט געברענגט א תורה הקדושה [אויף דער וועלט], און ער האָט געטון נאָר מצות ומעשים טובים]. נאָר אין פֿנימיות הלב, האָט ער זיך געקאַנט אפּשר עפעס חושד זיין, [דאָך וואו] דרך הצדיקים [אַז] זיי פאַררעכטן זיך שטאם יגרום החטא (ברכות ד.), אָבער במעשה האָט ער דאָך געטון אַלעס, און ער האָט געברענגט פֿאַר אידן די תורה הקדושה.

[והנה] דער פסוק זאָגט דאָך, איין מָאָל שטייט לְאַלפִים, און איין מָאָל שטייט לְאַלֵף דור, מאַכט די גמרא א חילוק צי מיראה [צי מאהבה], לשומרי מצותיו איז נאָר לאלף דור, און לאוהביו איז עס לאלפּים. און דער אור החיים הקדוש זאָגט [אַז אין] דער אָמֶת'ן אריין [השכר] לאוהביו איז אַין קיין, נאָר וואָס דען, לאלפּיים, די שוואַכסטע בחינה פון לאוהביו איז אלפּיים, און 'אָויר' [כשעושה מיראה] איז לאלף.

משה רבינו האָט געוואוסט, מילא ער האָט דאָך געטון אַלדינגס, נאָר אין פֿנימיות האָט ער חושד געווען [אַז] ער האָט נישט גענוג אהבה צו השם יתברך, אָזוי ווי דער דרך הצדיקים, [אָבער] על כל פנים ווען ס'איז נאָר אפילו מיראה איז דאָך אויך לאלף דור, האָט ער געזאָגט, פֿאַר אַלף, אַזויפיל, דאָס גיב איך אַהינ פֿאַר אידן, ער האָט אַלעס אָוועק 'געשענקט' פֿאַרן כלל ישראל, משה רבינו האָט נישט געמיינט זיך גאַרנישט, נאָר פֿאַרן כלל ישראל. "אלף" פֿעמים - זאָגט ער - זו "משלי", אַזויפיל קומט מיר פֿאַר מיינע מצות, דאָס שענק איך פֿאַר אידן, און השם יתברך זאָל ענק געבן פֿאָשר דָּבָר לָכֶם, דאָס איז נאָך מער.

[און דעם וואָס] זיי האָבן געזאָגט אַתָּה נותן קצבה לברכותינו, וואָרן אפילו לויט זיין שיטה אַז ער גיט [רק] זיינ'ס, זיי האָבן [דאָך אָבער יא] געוואוסט אַז ער איז געווען דער רעכטער אוהב ה', און 'דאָס' [שכר האהבה] האָט

נה

ושבו אמר להם דהקב"ה יברך אותם בלי גבול, ע"י שהם יזכו גם למדריגת אהבה שאין גבול וקץ למתן שכרה
און ויברך אתכם כְּאִשֶּׁר דְּבַר לָכֶם, [והכוונה] דאָס אַליין זאָל האָבן אַ ברכה, עטס
[אידן] זאָלט קאַנען נאָך העכער גיין ווי איך, לעבוד גם מאהבה, והגדולים במדריגת אהבה, הלא
שכרם בלא קצבה].

נו

ועוד כי השתוקק גם על עצמו שעוד יזכה למדריגת אהבה, שאין קץ לברכתה
ובפרט אז ער אַליין האָט נאָך געהאַפּט [שעוד יזכה למדריגת אהבה הגדולה], אַזוי ווי
דער דרך הצדיקים [שמחזיקים עצמם בהוה במדריגה קטנה, אבל הם מצפים על העתיד] אַז מ'ויל
אַלץ נאָך גיין גרעסער און העכער, [והסכים בדעתו שאם יזכה למדריגות האהבה יתן לכני ישראל
שכר מצותיו גם בזה, ועל זה הוסיף ואמר] ויברך אתכם כְּאִשֶּׁר דְּבַר לָכֶם, [שהבטיח ליתן שכר
העושים מאהבה בלא קצבה].

[ומיושב גם כן הן קושיא ה' מה דנקט מספר "אלף", והן קושיא ב' למה בכלל הוצרך ליתן ברכה
משלו. כי לפי דעתו במדרגתו של עתה הגיע להם הברכה רק לאלף דור, והברכה של הקב"ה בלא קצבה
הוא רק בצפיה על העתיד, שהיה מצפה שעוד יגיע למדריגות האהבה ששכרו להרבה דורות לאין קצבה].

נז

[ומה שהברכה ראשונה נקרא "משלי", כבר מבואר שהוא שכר היראה של עבודתו של
משה. ומה שהברכה בשכר אהבה נקרא "משל הקב"ה", יובן היטב על פי מה שהאריכו בספרים
הקדושים בכמה מקומות, דעל היראה צריך האדם לעבוד באתערותא דלתתא להגיע לידי יראה, אבל
האהבה הוא בבחינת עבודת מתנה, דלאחר שאדם זוכה ליראה נשפע לו אהבה מאתערותא דלעילא, ולכן
היראה נקרא "משלי", והאהבה נקרא "משל הקב"ה"].

נח

ישוב קושיא ו

ולוה מביא המדרש לכאן את הפסוק אֲשַׁתְּחֶה אֶל הַיֵּכָל קְדֹשׁ "בִּירְאָתָךְ", שגם דוד המלך לא אמר
"באהבתך", רק אמר "ביראתך", מוחמת הענוה שהחזיק עצמו רק לעובד מיראה, וכמו שמצינו כאן במשה רבינו
דאָס קען זיין וואָס דער מדרש זאָגט, זה שאמר הכתוב אֲשַׁתְּחֶה אֶל הַיֵּכָל קְדֹשׁ
"בִּירְאָתָךְ".

ער זאָגט נישט "מאהבה", דאָרטן ביי דוד, [רק אמר "בִּירְאָתָךְ"].
משה רבינו האָט אויך געזאָגט יִסֵּף עָלֵיכֶם כָּכֶם "אֶלֶף" פֻּעָמִים, נאָר די בחינת
"יראה", [ווייל] ער האָט נישט געגלייבט [בעצמו] אַז זיינ'ס [דער]גרייכט [צו] בחינת
אהבה.

[און] די זעלבע איז געווען ביי דוד הַמֶּלֶךְ [שהחזיק עצמו רק במדריגת יראה, ולכן אמר
"בִּירְאָתָךְ"].

נישט קיין קצבה, ווי דער אור החיים הקדוש זאָגט.
האָט ער געענטפערט זו משלי, איך ווייס נישט [מער]. ער איז ביי זיך געווען צובראָכן, האָט ער גערעכנט
משלי, אזויפיל פֿאַר אלף דור האָב איך, איבערדעם האָט ער געזאָגט אלף פעמים.
[ורבינו מזכיר בחינה זו גם במסיבה מוצאי שבת יתרו תשי"ב בעיר שיקאגא, הנדפס בחידושי תורה
למסיבות (בהשטות)].

נט

ביאור ברכתו של משה – לדרך המדרש

(עד אחר אות סט)

משה רבינו הוא עצם התורה, ולכן בירכם "משלו", שיתקיים אצלם כח התורה לדורות

נאָר דער מדרש זאָגט (לעיל אות ח) אַלף פֿעמ׳ [מיינט] אַסאַך מאָל אַלף, [ווייל] ס'שטייט נישט אַלף פֿעמ׳, [לפי זה נפרש באופן אחר קצת], איז מרומז אין דעם, משה רבינו האָט אין דעם מרמז געווען, ווייל מרומז אין דעם איז 'אַלעס', מסוף העולם ועד סופו (וכלשון המדרש שם).

[ולפי דרך המדרש יבואר הענין, כי משה רבינו] ער האָט טאַקע געהאַט די בחינה [של כח התורה], נאָר געוואוסט האָט ער [אַז] ס'וועט קומען די שפעטערע דורות, [איז] אַין לִנּו שְׂיור רק הַתּוֹרָה הַזֹּאת¹⁵, [נדבכת התורה] אין דעם ליגט אַלעס. [ולכן בירכם בכח התורה הבאה מכוחו של משה]¹⁷ (וכדלעיל באופן הראשון, באות מח).

[וזהו שאמרו שם במדרש להביט בברכותיו של משה יש בה 'מסוף העולם ועד סופו', והיינו דמה שבירכם משה "משלו" היינו שבירכם בכח התורה שהוא בחינת משה רבינו, אשר בהתורה נכלל הכל מסוף העולם עד סופו, ובה כח הקיום עד סוף כל הדורות].

ס

המשך הביאור לדרך המדרש – ובו ישוב קושיא א

כיון שהחזיק עצמו רק לעובד מיראה, על כן חשב שעבודתו מגיע רק "עד" שמים, ולא "מעל" שמים, ועל כן אמר שהם "כוכבי השמים" שהם מתחת השמים

איבערדעם זאָגט ער [בפסוק הקודם לזה], וְהִנֵּנְכֶם הַיּוֹם כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם, [דהנה בעושינ מאהבה ולשמה, נאמר כי גְדוֹל "מעל" שָׁמַיִם חֲסֶדֶךָ, ובעושינ מיראה נאמר] כִּי גְדוֹל "עד" שָׁמַיִם [חֲסֶדֶךָ]¹⁸, אַזוי ווי די כוכבים זענען דאָך 'תחת' השמים, אָבער [כשעובד] מאהבה איז דאָך עס [מגיע] 'למעלה' מן השמים, איז דאָך העכער נאָך פון כּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם.

[ולזה אמר משה] אָבער 'היצטערט' איז נאָר כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם, [שהוא רק במדרגת יראה שמגיע "עד" שמים, און] ה' אֱלֹהֵיכֶם יִסֵּף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אַלף פֿעמ׳, דעס וואָס איז 'אַסאַך מאָל' אַלפִּים [וכפירוש המדרש, והיינו מדריגות האהבה שמגיע "מעל" שמים], דאָס איז 'העכער' ווי כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם, אַז אידן וועלן זוכה זיין צו אַהֲבַת ה' באמת (וכדלעיל באופן השני).

(ההמשך לדרך המדרש, בביאור הברכה משל הקב"ה, באות סה)

סא

היוצא מזה לענין מצב דורינו:

דער אמת, דאָס פאַרשטייט מען נישט, וויאָזוי קאַנען אידן זוכה זיין [לתשובה מאהבה בעת הגאולה] זיי זאָלן אויפאַמאָל [נתעלה ווערן] לֵאגִיגָא רָמָא מִבִּירָא עִמִּיקָתָא. [אמנם בכל אופן יהיה זה רק על ידי "כח התורה" הבא מכוחו וברכתו של משה רבינו (וכדלעיל אות

סח-ע)].

¹⁵ מלשון הפייטן (רבינו גרשום מאור הגולה) בסליחות לערב ר"ה, בפיוט זכור ברית: וְאֵין שְׂיור רק הַתּוֹרָה הַזֹּאת.

¹⁶ רבינו מקצר מאוד כאן, והשלמנו קצת לפי הענין, ועיין עוד להלן באות סו-סח, שכפי הנראה הוא ההמשך והסיום לדבריו כאן. ועיין גם בהוספה שהוספנו לקמן אות עז.

¹⁷ ועל דרך שמבואר בגמרא פסחים (י:): רבא רמי, כתיב (תהלים נז, יא) כִּי גְדוֹל "עד" שָׁמַיִם חֲסֶדֶךָ, וכתיב (שם קח, ה) כִּי גְדוֹל "מעל" שָׁמַיִם חֲסֶדֶךָ. הא כיצד, כאן בעושינ לשמה, וכאן בעושינ שלא לשמה. וכדבר יהודה, דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. [פירוש: עושינ לשמה, מעל שמים. ושלא לשמה, "עד" לשמים, דמצוה מיהא קא עביד, כדבר יהודה].

סב

[אמנם באמת] ס'שטייט דאך שוין אין הגדת דברי חיים^{לט}, דער הייליגער דברי חיים האָט געטייטשט (בשם הרה"ק מראַפשיץ, בביאור הלשון שאומרים בברכת קידוש לליל שבת) תְּחִלָּה לְמִקְרָאֵי קוּדֶשׁ זָכָר לַיְצִיאת מִצְרַיִם, [כי] אַ אִיד אַז [ער איז מתבונן און וויל זיין] תְּחִלָּה לְמִקְרָאֵי קוּדֶשׁ, [שרוצה להתחיל לקדש עצמו, ויפלא בעיניו] וויאָזוי 'הייבט מען אָן אַריינצוגיין אין די 'קדושה', זאָגט מען זָכָר [לַיְצִיאת מִצְרַיִם], ער זאָל זיך 'דערמאנען' [אַז] אין 'מִצְרַיִם' איז אויך אַזוי געווען. מ'איז געווען בְּשֶׁפֶל הַמָּצָב, און דער בורא כל עולמים האָט 'אויפגעהויבן' אידן, [טראָץ] אַזוי ווי מ'איז געווען משוקע אין מצרים אין די [מ"ט] שערי טומאה.

סג

ווער קאָן דען משיג ומשער זיין די גרויסע קדושה וואָס ס'איז געווען ביי אידן 'אויפאמאָל', אין דער נאָכט [פון פסח] וואָס מ'איז אַרויס [פון מצרים, ווען] מ'האָט מקריב געווען דעם קרבן פסח, מיטן הל"מ. און דערנאָכדעם [בשביעי של פסח] ווען אידן זענען געקומען צום ים, [ואיתא במדרש] [מכילתא בשלח, שירה פ"ג] ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא. און [דערנאָכדעם בחג השבועות] ווען מ'איז געקומען צו מתן תורה. [ונמצא כי] אידן זענען 'אויפאמאָל' אויפגעהויבן געוואָרן [בצאתם ממצרים] מִבִּירָא עֲמִיקָתָא לַאֲיגָרָא רָמָא^{מא}.

^{לט} בהגדה דברי חיים (ש"ל בשנת תרצ"ג, בברכת קידוש): זָכָר לַיְצִיאת מִצְרַיִם. אמר בשם רבו הרה"ק הרב הזקן בעל זרע קודש [מראפשיץ] ז"ל, אם יחשוב אדם האין אלך להקדושה, איש כמוני, מלא עבירות וחטאים, משוקע בטומאה, אז יזכור עצמו תחלה לְמִקְרָאֵי קוּדֶשׁ זָכָר לַיְצִיאת מִצְרַיִם, כי היו במ"ט שערי טומאה, ואף על פי כן הלכו לקדושה עלינו. וזה 'הזכירה' יועיל שיחזק להתקרב אל 'הקדושה': וכפי הנראה שרבינו שמע זאת מפי אביו או מפי שאר צדיקים ששמעו זאת מפי הדברי חיים עצמו (שאמר כן בליל הסדר שחל בשבת), כדמשמע מהאופן שהזכירו בכל פעם בהתרגשות ובהסברת טוב טעם. וכן משמע מהלשון שאמר רבינו כאן 'ס'שטייט דאך שוין', והיינו שכהיום כבר נדפס זה בהגדת דברי חיים, ומשמעו כי רבינו כבר שמע וידע זאת עוד מקודם, ועתה כבר נדפס זאת ברבים. (ובזה יובן גם כן למה מייחסו כמ"פ אחר הדברי חיים, אף שאמר כן בשם רבו, כי רבינו קיבל ושמע זאת מהנוכחים אצל הדברי חיים): ועיין בהגדה מהר"י ט"ב (בפיסקא הא לחמא עניא) שנדפס שם בזה"ל, ומרגלא בפומיה של הרה"ק מצאנו ז"ע בשם רבו הרה"ק מראַפשיץ ז"ע וכו'. - [נע"ע בס"ג ויחי תשט"ז, ובס"ג וארא תשכ"ה, דשם הזכיר רבינו מדברי הזורע קודש בסוף "פרשת שופטים", ועל זה ממסיד דקדוב לזה אמר הדברי חיים בביאור הלשון תחילה למקראי קודש וכו', עיי"ש בארוך].

ו"ל הזורע קודש סוף פרשת בא: וזהו הענין בנס של יציאת מצרים, שנעשה שער ופתח להזיל משם כל מיני השפעות טובות וכו', וממשיכין משם כל מיני טובות, דעל ידי שזוכרים יציאת מצרים מעוררים המזל והשער הזה שנפתח אז וכו'. וזהו שבשבת קודש, שבו באים לקדושה אף שהיו משוקעים מקודם בטומאה, כמו שמצינו באדם הראשון ששבת היה מכפר עליו כמו שאמרו חז"ל (מדרש תהלים מזמור צב), אומרים אז בקידוש תחלה לְמִקְרָאֵי קוּדֶשׁ זָכָר לַיְצִיאת מִצְרַיִם, פירוש שעתה נפתח לו שער ופתח 'והתחלה' להיות מכאן ואילך 'נקרא קודש', אף שהיה משוקע מקודם בעבירות. והגם שלפי השכל והטבע אי אפשר זה, לזה אומרים זָכָר לַיְצִיאת מִצְרַיִם, שהיינו גם כן משוקעים עוד במ"ט שערי טומאה וכמעט נשקענו, רק שהשי"ת עשה לנו נס, והנס הזה הוא שער שבכל עת שנצרך לזה לצאת משיקוע הטומאה לקדושה, יוציא אותנו השי"ת על ידי הזכר של יציאת מצרים וכו'.

^מ ועיין בגמרא פסחים (פה): אמר רב משום רבי חייא, בזיתא 'פסחא והלילא' פקע איגרא. [פירוש: לקול המולת ההמון מההלל, דומין כאילו הגיגין מתבקעים, שהיו אומרים ההלל על הפסח, כדתנן לקמן (פסחים צה). הראשון טעון הלל על אכילתו].

^{מא} פירוש: מן בור עמוק אל גג גבוה. והוא על פי לשון רש"י באיכה (כ, א) על הפסוק השליך משמים ארץ, שהזכירו רבינו לעיל באות לד.

סד

אָזוי קען יעדער איד האָפֿן [לצאת משערי טומאה וליכנס לשערי קדושה].
[וזהו שאומרים, ווען ס'איז] תְּחִלָּה לְמִקְרָאֵי קוֹדֶשׁ, [איז] זָכָר לִיצִיאת מִצְרַיִם.
[עד כאן דברי 'הדברי חיים'].

סה

המשך ביאור הברכה - לדרך המדרש

ע"י שנחזיק בדרך "התורה" שהוא ברכתו של משה, נזכה לישועת עולמים

איבערדעם [מה שהוסיף משה לומר "וְיִכָּרְךָ אֱתָכֶם כְּאִשֶּׁר דִּבֶּר לָכֶם", הכוונה] ווען דער בורא
כל עולמים וועט בענטשן, 'אויפֿאַמאַל' וועט אַריינקומען, מ'וועט זען דערין
"ברכה".

אַז מ'האַט די זכיה אַז מ'כאַפט זיך אָן אין די תורה הקדושה, מ'רייסט זיך נישט
אַפֿ, וועט קומען די "ישועה" [שלמה] אויפֿאַמאַל.

סו

ואז יכנס ברכה משל הקב"ה, בכח התורה עצמה, שתהא תורתן "מתברכת" להבין את

האמת ולחדש בה, ועל זה רומז מה שהוסיף משה כי הקב"ה יברך אתכם כאשר דיבר לכם

ס'קומט אַריין אין דעם אַליין [בכח התורה עצמה] אַ ברכה, קומט אַריין אין דעם
אַליין אַ ברכה, אַז דער בורא עולם איז מאַיר עינים 'אויפֿאַמאַל' [לראות] וואָס
מ'טרעפט אין די תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה^{כב}.

דאָס קאָן מען גאַרנישט משיג וּמְשַׁעַר זיין [עתה, ווייל] אין אונזער שְׁפִלּוּת הַמַּצֵּב
ווייסט מען גאַרנישט וויאָזוי עס צו זען. [ולזה אמר] וְיִכָּרְךָ אֱתָכֶם כְּאִשֶּׁר דִּבֶּר לָכֶם, [איז]
אין דעם אַליין וועט אַריינקומען די ברכה [לעתיד בעת הישועה].

סז

[וואָרן] אַזוי שטייט דאָךְ^{כג} [על חסידים הראשונים] ס'איז תורתן מתברכת, [אזוי] זאָגט
דער ירושלמי, אַז נישט נאָר [דתורתן] משתמרת [שלא ישכחו, וכלשון הגמרא בבלי], נאָר
תורתן [מתברכת, שניתנה בו ברכה להבין ולחדש בכל פעם יותר ויותר].
[והרי שיש ענין של 'ברכה' בדברי התורה עצמה].

סח

ויש לומר עוד שגם בברכה ראשונה ראשונה שברכם משה "משלו" בכח התורה, רמז בה ברכה בדברי התורה עצמה

קען זיין [עוד, שענין זה מונח גם בברכה הראשונה של "יסִפֵּךְ עֲלֵיכֶם כֶּכֶם אֶלְךָ פְּעָמִים"], אין
דעם אַליין וואָס משה רבינו האָט געזאָגט זו "משלי", [דהכוונה כי] ער האָט

^{כב} וכדלעיל באות נט דנרמז כאן כח התורה, שהוא הברכה משל משה רבינו מקור התורה.

^{כג} במשנה דברכות (ל): חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין, כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים. ובגמרא שם (לב): תנו רבנן, חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת, ומתפללין שעה אחת, וחוזרין ושוהין שעה אחת [לאחר התפילה]. וכי מאחר ששוהין תשע שעות ביום בתפילה, תורתן היאך משתמרת ומלאכתן היאך נעשית, אלא מתוך שחסידים הם, תורתם 'משתמרת', ומלאכתן 'מתברכת'.

ובירושלמי שם (פ"ה ה"א, דף לו): חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת, ומתפללין שעה, ושוהין שעה אחת לאחר תפילתן. אימתי עוסקין בתורה, אימתי עוסקין במלאכתן, אמר רבי יצחק בי רבי אלעזר, על ידי שהיו חסידים, היתה 'ברכה' ניתנת בתורתן, ו'ברכה' ניתנה במלאכתן.

[ועיין בדברי רבינו בפתחה לתלמידי הישיבה פרשת לך לך תשכ"ד (לשון) קונטרס עז, ובדברי יואל שם עמוד רנח) מה שהאריך בביאור גירסת הבבלי והירושלמי בזה. וחזר על זה בקצרה בפתחה בהר תשכ"ה (ובדברי יואל שם עמוד שמב). וע"ע בדברי יואל פרשת נשא (עמוד קצו, משנת תרצ"ט)].

איבערגעלאָזט [פאַר אידן] דעם פֿתֿ התּוֹרָה^מ, אָבער אין דעם אַליין [בהבנת ולימוד דברי התורה עצמה] קען אַריינקומען די 'ברכה'.

סט

אבל על כל פנים זה ודאי כי הכל צריך להיות מקושר רק עם התורה הקדושה, ורק אז אפשר שתחול הברכה [נאָר על כל פנים] אַלעס מוז נאָר גיין מיט די "תורה הקדושה", [וממילא אפילו] ווי ווייניג ס'איז [כח התורה שלנו], קען [אָבער] אַריינקומען די ברכה.

ע

ישוב קושיא ו' (באופן שני)

וזהו גם כן יסוד הישועה, שלא נוז מדרך התורה, ולזה מביא המדרש לכאן הפסוק אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הַיָּיִל קִדְשֶׁךָ, שרומז על בנין בית המדרש דלעתיד

אָבער על כל פנים, מ'זאל נישט אָפגעריסן זיין פונעם פֿתֿ התּוֹרָה, דאָס איז דער יסוד פון די יְשׁוּעָה.

[און] אַזוי אַרום וועט זיין אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הַיָּיִל קִדְשֶׁךָ, [שנוכח במהרה לבנין בית המקדש, ווייל] דאָס איז דער יסוד פון די יְשׁוּעָה [שלימה, להיות דבוק בדרך התורה הקדושה].

עא

ישוב קושיא ד

איבערדעם, משה רבינו האָט געזאָגט אִיכָה אֶשָּׂא לְבָדִי וגו', און זיי האָבן געזאָגט טוב הדבר אשר דברת לעשות.

עב

על ידי אִיכָה אֶשָּׂא לְבָדִי, שנתמנו עוד מנהיגים אחרים במקום משה, מזה נשתלשל בהמשך הדורות שהיו מנהיגים שאינם מניצוין של משה, אשר עליהם נאמר תפשי התורה לא ידעוני וגו', עד שנתקיים בהם אִיכָה הִיְתָה לְזוֹנָה קָרָה נֶאֱמָנָה, ומה נמשך החורבן שנתקיים בהם אִיכָה יִשְׁכָּח בְּיָד הָעִיר רַבְתִּי עִם

.. אִיכָה אֶשָּׂא לְבָדִי, [פון] דעם אַליין האָט ער געזען וואָס ס'קומט נאָך.

[דהנה] מנהיגי ישראל איז דאָך דאָ 'פאַרשידענעס', [כי ישנם מנהיגים אמיתיים שהם ניצוין ממשה רבינו, אבל ישנם שאינם בבחינה זו (וכדלעיל אות כב-כד), וממילא כשאמרו כי טוב הדבר שיתמנו עוד מנהיגים אחרים במקום משה], פון דעם האָט ער [משה] פאַרשטאַנען [אַז] דאָס וועט זיך ריין אין די דורות אחרונים [אַלץ ווייטער און ווייטער].

און דעם האָט [צום סוף] געברענגט דעם חורבן, [שנאמר עליה] אִיכָה יִשְׁכָּח בְּיָד (איכה א, א), [און] אִיכָה הִיְתָה לְזוֹנָה [קָרָה נֶאֱמָנָה] (ישעי' א, כא), די אַלע ג' אִיכָה'ס [המבוארים במדרש].

עג

[וביאור הענין, כי די ג' אִיכָה'ס, דער מקור [דערפון איז], 'אַנהייבן' הייבט זיך עס אָן ביי אִיכָה אֶשָּׂא לְבָדִי, [אַז] ס'איז דאָ אַנדערע מנהיגים אַנשטאַטס משה רבינו^מ].

^מ וכמבואר לעיל באופן הראשון, עיין בזה באות מח, ובאות נט.

^מ שע"ז נשתלשל בהמשך הדורות כי תופשי התורה לא ידעוני והרעים פֿשעו כי, אשר בזה נתקיים "אִיכָה הִיְתָה לְזוֹנָה קָרָה נֶאֱמָנָה". ועי"ז נענשו אחר כך בענין החורבן והגלות, אשר בזה נתקיים "אִיכָה יִשְׁכָּח בְּיָד הָעִיר רַבְתִּי עִם".

[כי באמת] מ'ברויך נאך זיין [מנהיגים שהם בבחינת] שלוחיו של משה, [ווי] די גמרא^מ רופט דאך אן יעדן תלמיד חכם ווערט אָנגערופן משה, [ונכמו שאמרו האמוראים זה לזה] משה שפיר קאמרת, [ווייל] ער האָט אַ ניצוץ פון משה רבינו. אָבער ס'האָט זיך אָנגעהויבן דעמאָלטס [שיהיה אפשרות להיות גם מנהיגים אחרים, אף אותן שאינם ניצוץ של משה]^מ.

עד

און מיט דעם ענין הייבט זיך אָן די תוכחה [שהוכיחן משה בספר אלה הדברים, אַז] זיי האָבן אַליינס פאַרלאַנגט [מנהיגים, באומרם טוב הדבר] אָפּר דבָּרַת לַעֲשׂוֹת, ער זאָל מאַכן [פאַר] זיי מנהיגים. און ס'ריקט זיך אַזוי [ווייטער] דור אַתָּר דור, איבערדעם אין דורות אחרונים איז דאָ פאַרשידענע [מנהיגים, גם מאותן שאינם כהוגן].

עה

אַזוי האָט מען געזען [אויך] ביים חורבן [בית המקדש], זענען געווען די נביאי הבעל, איז געווען נביאי הבעל, - און אַזוי כסדר [בשאר דורות] [כההמשך דלהלן באות עו] - [ועליהם נאמר]^מ תִּפְשִׁי הַתּוֹרָה לֹא יִדְעוּנִי וְגו' וְהַנְּבִיאִים נִבְּאוּ בַּבַּעַל. אַזוי ווי ס'איז געווען ביים חורבן, מ'האָט 'פאַרפירט' אידן.

עו

און אַזוי כסדר [גם בשאר דורות], אַזוי ווערט מען 'פאַרפירט', דורך שלוחים פון די כוחות הטומאה, פון די כחות הטומאה, און פאַרשידענע שלוחים, און דאָס איז גורם דעם תִּשְׁכּוּת עֵינִים [שמתפתין אחריהם]. אַזוי ווי ס'איז געווען ביים חורבן.

[און] איבערהויפט היצט בעיקבא דמשיחא, אין די לעצטע זמנים, דער לעצטער זמן.

עז

[ביאור המשך הפסוקים]

[ובזה יבואר השייכות מפסוק אִיָּה אָשָׁא לְבָדִי, לפסוק הקודם בברכה שאמר להם משה זו משלי הוא, והקב"ה יִבְרַךְ אֶתְכֶם פֶּאֶשֶׁר דְּבַר לְכֶם. על פי המבואר לעיל (אות נט) שרמז כאן בברכותיו עד סוף העולם, והנה ראה בזה כל המאורעות העתידיים, ושכמשך הדורות יהיו גם מנהיגים כאלו שאינם בבחינת שלוחיו של משה, וגם רמז באמרו זו 'משל' הוא, על כח התורה שבא ממשה רבינו מקור התורה (וכדלעיל

^מ בגמרא שבת (קא:) סוכה (לט.) וביצה (לח:): אמר ליה רב ספרא משה שפיר קאמרת. [ופירש"י (בשבת): משה, כלומר רבינו בדורו כמשה בדורו].

ובתיקוני זוהר (דף קיד.): אֶתְפָּשׁוּתָא דְּמִשָּׁה בְּכָל דְּרָא וְדָרָא. ובשל"ה הקדוש (שבועות, תורה אור): כי משה אפילו לאחר פטירתו מתפשט בכל דור ודור, וזהו פירוש מה שמצינו לפעמים בגמרא משה שפיר קאמרת, כלומר הניצוץ של משה מתנוצץ מאוד בקרבך, על כן שפיר קאמרת.

^מ ועיין עוד מענין זה באורך וביתר ביאור, בס"ג דברים תשכ"ז. ^מ בספר ירמיה' (כ, ח): הִנֵּהנִים לֹא אָמְרוּ אֵיָהּ ה', וְתִפְשִׁי הַתּוֹרָה לֹא יִדְעוּנִי, וְהָרַעִים פָּשְׁעוּ בִי, וְהַנְּבִיאִים נִבְּאוּ בַּבַּעַל, וְאַחֲרֵי לֹא יוֹעִלוּ הָלָכּוּ.

ועיין ביאור פסוק זה בדברי רבינו בס"ג דברים תשי"ז ותשכ"ז (ובחידיש תורה ג' כרכים עמוד לד, ודברי יואל תניא עמוד כז), ובכינוס הכללי נשא תשכ"א (ובדברי יואל נשא עמוד קכ-קכח).

אות מח, נט, סח), ולזה המשיך ואמר איכה אשא לבדי וגו', אשר מזה ראה שיומשך לבסוף שיבואו לידי אידך איכה דקאי על החורבן, ורמז בברכתו שהתקנה לזה להיות דבוק בכח התורה שמקורו ממש רבינו. ובזה מיושב גם כן (קושיא ב) דמהאי טעמא הוצרך להוסיף להם עוד ברכה משלו, דהיינו לברכם בכח התורה הקדושה הבאה מכוחו, שרק זה הוא קיומנו ותקנתינו. (מחירי תורה תשי"ז, עם הוספות).

עח

סיום התורה

איבערדעם קאָן מען נאָר האָפֿן צו הקדוש ברוך הוא, מ'זאָל האָפֿן צו הקדוש ברוך הוא [ולבטוח] אין דער אָמֶת־דיגער הבטחה וואָס הקדוש ברוך הוא האָט צוגעזאָגט פֿאַר אידן (תהלים צד, יד) וְנִחַלְתוּ לֹא יַעֲזֹב, כִּי לֹא יִשָּׁח ה' אֶת עַמּוֹ (שם). ושמואל א' יב, כב, [אז] הקדוש ברוך הוא וועט נישט פאַרלאָזן אידן.

עט

[ובאמת] ס'איז למעלה מן השכל, למעלה מן הדעת, [אופן הישועה, איך שיתעלו ישראל מתוך גודל החשכות עינים, מבירא עמיקתא לאיגרא רמא. אבל כשיגיע זמן הגאולה יראו עינינו וישמח לבנו, ונתחזינו עינינו בשובך לציון ברחמים].

פ

[ווי] דער זיידע זכרוננו לברכה אין ישמח משה טייטשט דאָך־מט, בְּשׁוּבִי אֶת שְׁבוּתֵיכֶם אִיז "לְעֵינֵיכֶם" אָמַר ה' (צפניה ג, כ). [דהנה] פֿריער, פֿאַר די גאולה, זעט מען נישט גאָרנישט. [ס'איז] פֿאַרשטעלט, מ'ווייסט נישט.

אַבער ווען דער בורא כל עולמים וועט העלפֿן אידן, וועט מען זען [ווי] ס'שטייט איבעראַל פֿאַר די אויגן "ווען" די ישועה [וועט קומען] און "וואָס" די ישועה איז. זאָגט ער, בְּשׁוּבִי אֶת שְׁבוּתֵיכֶם, דעמאָלטס וועט זיין אז "לְעֵינֵיכֶם" אָמַר ה', וועט מען זען [אז] דאָס אַלעס איז פֿאַר די אויגן, פונקט דער היפוך פון על אֱלֹהֵי חֲשָׁכֹו עֵינֵינוּ.

מט בישמח משה פרשת שמות (בפסוק ויאמר פרעה מי ה'): כי בוראִי היה מקובל ביד ישראל מה שנאמר לאברהם בין הבתרים (לך טו, יג) כי גר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעֲבָדוּם וְעָנוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וכשראו העבדות והעינוי שהתחיל עליהם במצרים, הבינו שזו היא הגזירה הקדומה הנ"ל, אך לא ידעו אמיתת החשבון איך ומה הוא, כי לא ידעו שמתחיל משנולד יצחק, רק כשיצאו אז הבינו החשבון מהיכן הותחל. וכן בגלות בבל דנאמר מפורש שְׁבָעִים שָׁנָה (ירמ' כט, י), אף על פי כן לא ידעו אם למלכות בבל, ואם לחורבן ישראל, ואם לגלות יהויכין, אם לגלות יהויקים, אם לגלות צדקיהו, כדאיתא במסכת מגילה (דף יא:). וכן לעתיד אף שבעת קץ הימין מכל עין נסתר, אולם אחר שנהיה נגאלים, יתגלה לנו מפורש באר היטב איך הקץ נאמר להדיא בתורה ובנביאים ובכתובים.

לדעתי פירוש הפסוק (מכה ז, טו) פִּימִי צִאתְךָ מִמִּצְרַיִם אֲרָאָנוּ נִפְלְאוֹת, ר"ל פִּימִי צִאתְךָ וגו', שאז נתגלה לך ביאור אמירת הקץ ולא קודם, אף שהיה מפורש, הכי נמי בגאולה העתידה, אף שהוא מופלא ומכוסה לגמרי, בעת הגאולה אֲרָאָנוּ גלוי ומפורש ביאור אמירתה לנביאים, והבן. ובזה פירשתי הפסוק בְּשׁוּבִי אֶת שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר ה'. כי באמת נכתב כמעט בכל מקום בתנ"ך מתי יהיה קץ הגאולה, אך חייבה חכמתו ית"ש שיתעלם מאתנו ולא יתראה לעינינו ביאור אמירת הקץ, ולעתיד לבא יתמחו הכל, אחר שיתגלה הקץ, יתגלה לעינינו שכבר אמר ה' ית"ש בביאור מתי יהיה הקץ. והיינו בְּשׁוּבִי אֶת שְׁבוּתֵיכֶם, אז לְעֵינֵיכֶם אָמַר ה', רצ"ל אז יהיה לְעֵינֵיכֶם כי ה' אָמַר, והבן.

פא

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאל העלפן:
 ער זאל מאיר זיין עיני ישראל, ער זאל שוין דערלייכטן אידישע אויגן.

דער בורא כל עולמים זאל העלפן:

מ'זאל מיר אמת'דיג האפן אויף ישועת השם יתברך.

מ'זאל דבוק זיין [בהקב"ה] מקרב איש וְלֵב עֲמוּקִי מִיֵּט אֵן אֲמֶת־דִּיגן בְּטָחוֹן אֵין הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. ממילא וועט אונז שוין אוודאי השם יתברך העלפן.

השם יתברך, השם יתברך זאל זיך במהרה [מרחם זיין], הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִרְחֵם עַל עַמּוֹ וְעַל אֶרְצוֹ, מ'זאל די זכיה האבן, מ'זאל מיר די זכיה האבן צו זיין דבוק אין הקדוש ברוך הוא, ותורתו הקדושה.

מ'זאל מיר פֿת האבן [יא] מ'זאל 'איבערשטיין' די שווערע נְסִיוֹנוֹת פֿון דעם דור פֿון עֵיקָבָא דְמִשְׁיָחָא. מ'זאל חלילה נישט נדחה ווערן.

מ'זאל במהרה זוכה זיין צו זען ישועת ישראל ושמחתן.

מ'זאל מיר זיין צווישן 'די' וואָס זיי וועלן זוכה זיין צו זען ישועת ישראל, די יְשׁוּעָה פֿון הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

דער בורא כל עולמים זאל מקבֿל זיין בְּרָצוֹן - אין דעם גרויסן שפלות, דעם גרויסן שפלות - וואָס אידן טוען, 'וואָס' מ'טוט פֿאַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא ותורתו הקדושה, [יא] מ'זאל חלילה נישט זיין אָפּגערִיסן פֿון דעם דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, און מ'זאל דבוק זיין באמת אין הקדוש ברוך הוא.

מ'זאל זוכה זיין צו זען הַיָּמִים הָאֵלּוּ יִתְהַפְּכוּ לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה.

מ'זאל זוכה זיין צו זען מיט שְׂמִינֵת הַלֵּב ישועת כל ישראל ושמחתן, און התרוממות קרן התורה וישראל, בהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

² מלשון הפסוק בתהלים (סד, ז).

